

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ІВАН КРИП'ЯКЕВИЧ

Запорожці Садика Паші

Минає тепер вісімдесят літ від кримської війни (1853-1856). У ріжних виданнях появляються згадки і зариси цієї славної кампанії; — треба і нам докинути до неї свій невеличкий прищок. Маємо у руках кілька картин, які повинні звернути на се-

лів, приповідок, анекдотів, перекладів з татарського: «Було це мое євангеліє, мій коран», казав Садик Паша. Нелегко нам повірити у цю казкову спадщину... Чайковський родився на Волині (1804 р.), перейнявся ко-

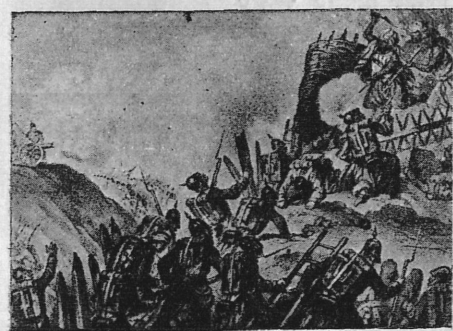

Садик Паша приймає козаків з Добруджі в Шумлі.

бе увагу своєю екзотикою й українськими темами.

Ця кривава війна між росіянами з одного боку й турками, англійцями та французами з другого, велася «наймодернішими воєнними засобами», що сьогодні виглядають трохи на старосвітський театр. Прощу тільки поглянути на сцену нічного нападу «союзників» на росіян, — чи це не сцена з вистави якого Гаркуна Задунайського? Обстріл фортеці артилерією має також мальовничу картину з якоюсь ілюмінацією.

У відділах кінноти, що хоробробро жене вперед, бачимо їздців у козацьких шапках. Підпис запевняє, що це кавказькі козаки, — а може не кавказці, а кубанці? Може який знавець костюмольогії даєньої російської армії розв'яже цю завокику.

Облога Сілістрії

Ці кавказькі козаки були у російському війську. Але й турки мали своїх козаків — славних запорожців Садика Паші.

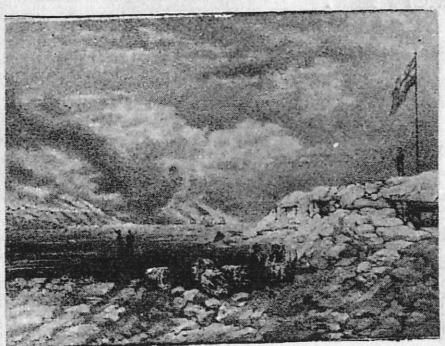
О. др. Йосиф Застирець, в якого руки щасливо попали рукописні матеріали Михайла Чайки-Чайковського, автора «Вернигори», у своїй часі дав в «Ліо-строванці» характеристику цьому юстаньному українофіла-романтику. Чайковський виводився з козацького роду: одич його предок, кажуть, поляг при руйнуванні Січі, інший був між чорноморськими козаками; мати походила з роду Брюховецьких. Чайковський оповідав, що по гетьмані Брюховецьким дістав у спадщині сім грубесних книг, оправлених у пергамін, — вір-

закськими традиціями і мріяв про те, щоби обновити козацьке військо, очевидно у службі Річпосполитої. Підчас повстання 1831 р. виставив відділ охотників-козаків зпоміж селян рідних Галь-

Французська батарея на острові Леонберн обстрілює Свеаборг

чинець, а благословив їх до бою тамошній панотець, 92-літній старець, колишній січовик, — все було, як годиться у романтичній обстанові. Пізніше Чайковський пішов на еміграцію, бував у Франції, в Італії, врешті перенісся до Туреччини. На соблазн християнському світові він побісурманився, перейшов на іслам і дістав від султана титул паші. Як почалася кримська війна, він вернувся до своєї мрії організувати запорозьке військо. Увійшов у зв'язки з остяками запорозьких козаків, що жили в Добруджі, і почав формувати відділи до боротьби з Росією. І знову фантастичні акцесорії: мовляв, на до-

Твердиня Кінбурн над Дніпровим лиманом.

ручення султана царгородський патріарх видав із своєї скарбни-

МИХАЙЛО ВОЗНЯК

Життя в Україні в другій половині 18-го ст.

Майбутній історик української культури не повинен без уваги поминути мемуарних записок Григорія Вінського «Мое время», надрукованих перший раз у «Русск'ому Архив'і» за січень і лютий 1877 р. й перевиданих у 1914 р. в Бібліотеці мемуарів «Огни» в Петербурзі. Перша друкована звістка про мемуари Вінського походить із 1845 р. від пильного збирача матеріалів і документів до російської історії, Олександра Тургенева. Принісся її «Хроника русского в Париже» в березневій книжці «Москвитянина» з того року.

Тургенев ствердив велику вартість записок Вінського, як історичного джерела. Він признався, що хоч мав рукопис уже чверть століття у себе, тоді перший раз перечитав його в цілості й не міг відірватися від нього. Хоч нема в записках Вінського важких подій, його оповідання приковує увагу читача ширістю й подробицями рідного та провінційного життя. У цій дійсності віджили би знову «Мертві душі» Миколи Гоголя, для якого записки Вінського були би стали скарбом.

«ПАМ'ЯТАЙ ПРО СУБІТКУ»

Свої спогади писав Вінський у 61 році життя. Народився він в 1752 р. в українському містечку Почепі. Поводившись, вийшла його мати вдруге заміж за бокланського сотника. У Боклані й прожив автор записок до восьмого року свого життя. Там і вчився він початків грамоти. Через дорогу, напроти церкви була школа, де жив дяк. Чого та як учив він, цього не запам'ятав Вінський, але запам'ятав, що дяк часто до болю сів його, зокрема в суботу. З цього приводу пише автор ось що: «Ця дурна варварська звичка була в ужитку сливе в усіх парохіяльних школах, бо давала дякові деякі доходи. По суботній вечірні всі учні збиралися до школи й, не сідаючи на свої місця, а стоячи, дожидали дяка. При вступленні до школи його вітали всі в один голос: «Мир ти, благодійний учителю наш!» на що він відповідав: «Треба сікни вас!» і зараз починав екзакуцію: «учись, не пустуй, пам'ятай про субітку» — були його напінчення при січенні. Ті, матері яких присідали дякові частіше млинців, боханців, палениць і чого іншого, діставали удари по одежі: а бідаки, або в кого матері були скупі, відлачувалися голими задками».

Більше запам'ятав автор першого свого інспектора, себто домового вчителя, поляка Мушинського не за його науку, але тому, що любив стріляти, ловити рибу й пташок і брав свого учня з собою. Він був дуже злий і сів учня без милосердя. Опісля вчив його Дворецький, родом із Сосниць. При ньому пройшов Вінський латинський аль-

ніці для козаків малиновий стяг гетьмана Дорошенка, прикрашений трираменним хрестом і півмісяцем поруч хреста... Справді Чайковський був поетом.

Про тих Садикових запорожців говорили всяке, — що ніби це була навалоч з ріжних сторін світа, дезертери й розбишакки, що запорозьким духом там і не пахло. Садик-Чайковський мав своїх ворогів, так само як Міцкевич, що рівночасно організував у Туреччині жидівський легіон. Але може так зле не було. На картині, яку тут даємо, запорожці виглядають добре: всі в однострогах, у коротких білих кафтанах, оперезаних поясом, у синіх широким штанах, у шапках з червоним дном і бронзовою околицею, з пістолями і списами. Тільки щось їх не дуже багато, ледви два десятки... Слава про турецьких запорожців пішла по світу, які всі там не були. Може бути, що на прогивагу їм почала організуватися українська козащина у Києві 1855 р.

вар. Вечорами читав для матері Четью-Мінею, а в церкві Апостолів і Паремії. Писав незграбні під диктат. Дворецький карав його рідко і не жорстоко. Його любив Вінський, а коли мати лінувалася сама сікти сина за пустоту й відсилала його до інспектора, син уважав це за помилування. При ньому й скінчилася домовна наука Вінського та його післано в жовтні 1762 р. до Чернігова, де його вчителем був Дембицький, що нерідко сів його задурно. Тому швидше, ніж звичайно, ще перед зеленими святами, забрано його додому на вакації.

ПРИХОДИЛОСЬ РАХУВАТИ НА ПАЛЬЦЯХ

В осени мати відвезла Вінського до Києва, де він прожив п'ять років на найвятих квартирах під начальством різних інспекторів.

Призначена для духовенства, старлась київська академія давати освіту головню для цього стану. Тому вчили тут граматики, пітики, риторики, філософії, богослов'я й мов: латинської — як підстави, польської — як поживальної, далі грецької та єврейської — як потрібних для розуміння церковних письменників, нарешті дуже недостатно німецької та французької. Інші науки були тут цілком невідомі. Тому Вінський «учившись дуже похвально, бувши в одній риторичній три роки, говоривши й писавши латинською й польською мовою, як своєю природною, мавши набиту голову тропами й фігурами, умівши побудувати правильну й перевернену хрю, вихав із Києва справжнім, щодо найнеобхідніших знань, дурнем: до того ступня, що який штаб-юнкер канонірського полку Панченко, що квартирував тоді в Києві, не показав йому перших правил арифметики, він «бубив приневолений рахувати на пальцях».

«У ГОРОДІ, У ГЛУХОВІ...»

У половині 1768 р. Вінський покинув Київ і поїхав додому. В осени віддано його до новозаведеного в Стародубі пансіону для вивчення французької мови. Там у 16 році життя закінчив він свою науку. В осени 1769 р. відвезено його до Глухова й поручено йому генеральному судді Журманові.

У Глухові перебувала тоді вища українська влада, тому й він робив вражіння несельничкої столиці. Глухів здавався ледкий і оживлений, бо тут шляхта у значному числі починала свою службу й вела виставне життя, а всі стани зїздилися сюди в справах. Хоч не всюди, але вже запановувала розкіш; німецький і грецький трактири не були порожні, також не даремно заводилися шинки, зокрема, де були вродливі хозяйки або наймички. Приділені до різних урядів молоді шляхтичі вели по більшій частині ледче життя; уже не було в них нічого студентського, а багатьох із них можна було назвати й професорами розпусту.

Приділений до генерального суду Вінський не більше ніж тричі брав у нім участь. Зате «швидко німецькі, грецькі й усіякі інші благословенні дом» стали йому знайомі. Одначе завдяки своїй неспівності або «краще безгрішню він був усюди тільки глядачем, але ніде діячем. «Та правду треба сказати — пише Вінський — глухівські марнотравці і їх пустоти стояли до петербурзьких у такому відношенні, як 5 до 100; тому мені не вдалося навчитись тут ні пити, ні в карти грати, ні...»

КИЇВ І МОСКВА

У березні 1770 р. відвезено Вінського з Глухова до Петербурга. Усі міста, куди переїздив, і навіть сама Москва не звернули найменшої уваги Вінського, бо в Києві бачив він величезні й величні будови та з їх розмірами порівнював будови московських міст; виславлений Іван Великий видався в його очах стовпчиком у порівнянні з дзвіницею київської Лаври, а Успенський собор значив у нього далеко менше від київської церкви. І петербурзькі будови не викликали в нього ніякого подиву, бо, значачи київський, уявляв собі їх куди вищими.

ПРИЧИНА НЕНАВИСТІ МІЖ УКРАЇНЦЯМИ Й МОСКАЛЯМИ

У Петербурзі вступив Вінський до військової служби та школи, але до школи признали його нездатним, хоч ученє знав більше від учителів. Цікаве його оповідання про ненависть між українцями й москалями та її причини. «По кількох днях привикши — пише Вінський — як до крканни ворон, до лайок російської шляхетности, я приклав усіх моїх старань, щоби відкрити, на чому загалом основували своє уявне першество панове москалі перед українцями (гг. москалі над малороссами). Глядячи на бідаків і злидарів, що творили дві третини шляхетного стану, я дуже ясно бачив із усіх їх заходів, поступків і розмов, що вони були справжні мужики; зближаючись деколи до заможніших, хоч і ікбрали вони мене, я запримичував, що й велика їх частина, навіть вихована чужинцями, дуже обмежена в знаннях, зокрема щодо літератури. Відки-ж і від чого подібне упередження? По дуже докладному досліді я побачив, що виною цьому старовинна, неначе прирощена всім росіянам ненависть до всього чужинського й погорда неуків до всього нерідного. Ця хиба в москалях ледве чи колинебудь викориниться. Я, проживши більше 40 років між ними, знаю їх у всіх станах; сумлінно скажу, що це безглузде самохвальство ще й тепер дуже спільне всьому народові. Про це може цікавий кожнокчасно перекопатися: заговори тільки про що не було б чуже, і зараз почувються найнедоріжніші думки, і не від одних бородачів; ні, щодо цього, дворянин, канцелярист, військовий, навіть учений, усі показуються справжніми мужиками».

ЗАГАЛЬНІ ЗВИЧАЙ НА УКРАЇНІ

Лишаючи на боці далше життя Вінського й на Московщині й в Оренбурзькій губернії на засланні, треба подати ось тут на закінчення найцікавіший розділєць його записок п. з. «Загальні звичаї моєї батьківщини». Про це читаємо в записках Вінського таке:

«У цьому часі жили українці лиш між собою; крім греків і поляків чужинці були зовсім їм невідомі; навіть із великоросами сливе не мали зв'язків, від чого їх звичаї були також ні гірші, ні кращі. Злочини, як: убивство, розбій, грабїж тощо, були дуже рідкі. Щодо вад, пиянство можна б узнати за загальне, наскільки не лиш мужичини, навіть жінки в кращих домах пили горілку, наливку тощо, одначе напиватися до забуття уважалася ганебним і справжніми пияницями всі погорджували. Скупість, рідна сестра вирахованости, кривнечка ошадности, своячка господарства, була досить значна в моїх земляків, але скарістю або лихово, здається, вони еєрдешно бридлилися. Прощені й донощитво були дуже поширені й головню межі шляхтою. Сварки й бійки траплялися у простих людей, але не довгочасні й не до каліцтва, бо найбільше бралися за чуби; а забивства були рідкі. Явну розпусту карали гостро; волокитство, якщо цим іменням назвати женихання, толерував простий народ, але воно сливе ніколи не посувало до зіпсуття й по більшій частині мало на оці подружжя».

«Сказавши погане, справедливисть вимагає мовити дещо про добре. Моральність українців виявлялася вражающе тим, що вони в цьому часі мали вже громадську думку, себто не тільки злочинець, зіпсутий, навіть сваволець були в усіх і в кожного в огиді; співчлена, що починав жити розпусто, кожний батько сімі уважав за свій обов'язок намовляти, ганьбити, засоромлювати, гамувати та в разі неуспіху в тому бодай щиро відтрусувати. Діти в батьків були в повній слухняности, яка простиралася так далеко, що ні літа, ні знання не звільнювали від неї; із смертю батьків відносилось це до старших своїхів. Молоді люди були обов'язані шанувати взагалі всіх старих. Ось риси, яких я, по мому виїзді з батьківщини, ніде не запамітвив, і противности яким від перших днів були для мене крайню дивні, навіть нестерпні. Милосердність і гостинність у всій Україні виконувалися».

Докінчення на 6-тій сторінці.

ВОЛОДИМИР БІРЧАК

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

АННА де'НОАЙ

Осуди про себе Велика французька поетка

Нераз на самоті згадуєш дрібнички з чужого, чи власного життя, дрібнички, що приходять і щезають, маловажні, відірвані і знову забуті. Ціна тим дрібничкам та сама що й поживкловому листю, що скануло з дерев.

Але часом удається нам на тих дрібничках щось спостерегти, чого ми не бачили досі, хоч, уже й сотні разів згадували їх. Часом удається із них вивести якусь загальну думку. Тоді ці дрібнички набирають значіння камінчиків, по яких переходимо з одного берега на другий.

Як був я в четвертій гімназійній, дістав новий, довгий плащ. Тож то була втіха! З якою гордістю й самопевністю я одягнув його й ходив у ньому по місті. На другий день нас розпустили на свята. У новому плащі їхав я залізницею і коли висідав на стації, хтось замкнув за мною скоро двері. Двері вхопили полу мого плаща, я скочив скоро із сіддів і — ціла пола мого плаща обдерта волочилася по землі!

— Щож ти зробив? — питав батько.

— Хтось замкнув за мною скоро двері в залізниці й обірвав мені.

— От і нещастя! — сказала мама.

Кравець пришив уміло мою обірвану полу, що й не було видно. Я мав новий плащ і дрібна історія забулася — як сотні, сотні інших.

Минули літа. Я мав уже звик трицять літ. Виходив раз із крамниці, замкнув за собою двері і знов обірвав полу. Скоро завернув я до крамниці і знайшов причину: у дверях був цвях, за котрий я зачіпився. Я зажадав відшкодування, суд признав мені його, бо в дверях, якими переходять сотні людей не повинен стреміти цвях.

І знов буденна історія забулася. Хто пам'ятав би такі дрібнички?! Аж ось пригодилося мені подібна історія як у гімназії. Я висідав із вагону, знову двері вхопили полу мого плаща і знов її обірвали.

Тепер я станув і хвилинку подумав.

Така сама історія тричі мені повторилася. Я ходив за скоро, за скоро замикав за собою двері, за скоро зіскакував із сіддів вагону. Отже не був винен «хтось», не були винні двері, ані цвях у них, бо сотні людей переходили через ті двері й попри той цвях, а ніхто не обдерся так досадно як саме я.

Оце відкриття, дуже звичайне та просте, було для мене цінне.

Вже два роки, як умерла графиня де Ноай, а в нас скрім сухих журнальних нотаток про неї майже згадок не було. Та все ж, даючи нашим читачам її поезію, робимо це більш для літературного документу, як для безпосередніх вартостей її поезії. З нею треба зазнайомитись, хоч її ідеї ниш для нас неймовірно далекі. Безперечно, поезія гр. де Ноай — це ширий, зворушливий образ життя однієї душі, але ця душа небагато мала спільного з Жанною д'Арк чи Шарлотою Корде. На ша Леся Українка — щось зовсім протилежне до неї. Гр. де Ноай глибоко зуміла схопити деякі «вічні» проблеми — життя, смерті, кохання, але становище її до життя, без того, щоб називати його пасивним, надто для нас, до цього ж ніяк, примирне.

Грекиня з походження, із славної родини Бранкованів, але вроджена в Парижі, вона дала в своїй творчості, творчості наскрізь жіночій, аляж культури гелленської й французької. Важні її книги — поезії: «Тінь днів», «Нова надія», «Захоплене обличчя», «Володіння», «Осліплення», романи та поеми, висунули її на чолі тієї літературної течії у Франції, що культивувала евергійну традицію та брала нові здобутки шойно по їх устоянню. Вона, як і Анрі Реніе, не попадає через те і в численні антології «нової французької поезії»; пр. упорядчки 450 сторінкової антології від Бодлера до останніх модерністів (вид. «Кра», Париж 1924) писали: «Ті, що їх звали сим-

волістами, задовольнялись перетворювати романтичну поезію. Читаючи Рембо, вони водночас відкидали його впливи. Деякі з них признають, що вони були «здивовані», але не прийняли тих впливів. Ми знаємо, що це не те, що їх могло дивувати: вони не причинились нічому до створення того, що зовється новочасним духом... Можемо зовсім слушно подивляти поеми гр. де Ноай або Реніе, але того останнього мусимо їм відмовити».

То невжеж критерій краси в цих безперечно майстерних поезіях не вистарчає — спитає читач? Конче мусить бути в них якийсь *esprit moderne*?

— Та це ціла проблема для себе, ще й до того на тлі французької поезії, що розвивалася із залізною послідовністю.

На гр. де Ноай вплинули і Мюсе, і Верлен і Гюго і Франсі Жам, що всі тгнули за собою нові творчі сили. А поезія гр. де Ноай, як влучно схарактеризував її один критик, «виходить сама із себе і туди ж повертається назад мов струя води в басейні. Її вічна тема, це її власна особа, але в тому, що вона має собі властиве, єдине, а не те, що загальне й спільне».

Авсеж коли ми ніни читаємо її поезії, твори суворой життєвої мудрости, чуємо в них передусім невловний жіночий чар і це останнє ділає часом переконливіше, як ідеї, що вона їх хотіла висловити. Треба мати трохи власної сили, щоб її розуміти й вибачити.

Воно звернуло мені увагу, якто часто видаємо хибні осуди, особливо про випадки, в яких самі ми грали найважлишу роль. Треба було, щоб аж тричі повторився один і той самий буденний випадок, щоб я пізнав його причину і знайшов винуватця.

Та кілька є таких випадків, де ми і до смерті не в силі знайти їх причини й тому приписуємо їх «Долі», «Нещастю», чи іншій невідомій силі.

Від часу того цвяха дуже критично став видавати я осуди про свої вчинки і дуже обережно про вчинки інших людей.

Олександр Благодір

Строєння, направа, купно, продаж, оцінка фортепіанів і піанін. «Дом Шопена» Сикестуєвка 11., тел. 28-03 (з чемності), мешк. Уейського 4 м. 2.

ТІНІ

(із збірки: «Тінь днів»)

Як по праці суворій колись
Із промоченим серцем від сліз
Умру на завше,
Я зустріти піду в ті дні
Всіх, що добрі робили пісні,
Іх книги взявши.

О, Вільоне улюблений мій,
Ти, що свершком співати умів
По межах пісню,
Я стиснула б долоню Тобі,
У хвилину, коли на стовпі
Ти мав повиснуть!

О, Верлене, мов Пана-божка,
Що тремтить на кудлатих ніжках,
Тебе я бачу;
Все ти божий, звичайний такий,
Від вина і від жару п'янкий,
Верлене, святцю?

Або доля жорстока твоя,
Що не знаю вже гіршої я,
Мій бідний Гайне,
Та разом і найкраща з людських, —
На долонях поклавшись моїх
Забутись дай нам!

Я, що в болях життєвих колись
Скоштувала і капала й сліз,
Що більш не сила,
О, позвольте, щоб там де і ви,
Божевільні й розумні боги
Теж відпочила...

ЧАС ЖИТТЯ

(із «Безчисленне серце»)

До вечору життя схиляється вже нидь,
Вдихни всю юність п'янку,
Короткий час — із вишніць до пивніць,
До вечору із ранку.

Чи серце отвори на запахи вокруг,
На рухи хвиль високих
І радість і любов, надію й мідь напруг
Люби — бо це глибше;

Бо скільки ж то сердець, людських сердець живих,
Пізнало самоту вже,
Не пивши меду ще, ані вітрів земних
Світанком не вдихнувши.

І в тих, що відійшли, який подібний дух
До коренів тернини,
Яким незнаний смак життя, диссонанс крут
Цвіте чарівно й гине.

Ні запаху вони, ні злата не дали,
Що повно з рук пляли їм,
І там тепер лежать, де в темряві імлі
Ні віддиху, ні мрії.

Від сили і бажань в житті безмежний стань
Від джогі й від екстази,
Іди на шлях людський і душу в службу там
Нахилою, наче вазу.

В щоденнім вирі днів на груди притисни
Життя гірке й суворе;
Хай радість і любов устами твоїми пісні
Несуть, як роєм бджоли.

І потім подивись, без жалю і без мук
На береги невірні,
Поклавши серця жар у ночі вічну тьму
В згідливості покірній...

пер. С. Г.

АРЕТА

ОСТАННІЙ ТВІР

Присвячую Володимирові Г.

I.

Вистава образів. Юрба цікавих, що менше і більше визнаються на мистецтві. Найбільше людей перед образом знаного і дійсно великого маляря. Це мій учитель. Він дав на виставу праці з останнього десятиріччя. Знаю кожний його твір від його початку. Придивлявся, захоплювався його розвоєм, тишився як ріс на очах, крипшав. Годинами вдивлявся я в ті його духові діти, дивлюся і тепер. За кожним разом, коли мушу відійти, чую якийсь дивний біль.

Але хто це зараз заговорив тут так голосно? Хто сміє так брутально каламутити тишину цієї закутня мистецтва?

— Кажу вам, що не хочу ніякої картини, тільки саме ту! Яка ціна? — різко звучав голос молоді жінки, що легко підійшла до стіни й показала невеличкий

образ, який немов сховався перед людьми у тин затишеного кутка.

Я зблід, побачивши його на виставі. Хто смів принести тут цю картину? Хто знайшов її? Хто вкрав з нашої робітні? Треба її скоро сховати!

Але вже за пізно... До образу підійшло більше людей.

Зображав він кімнатні цвіги на вікні. Світло заломлювалося в краплях води на листочках, що їх перед хвилиною зросила дбайлива рука. Цвіги жили. Вони всіміхалися ніжними барвами до сонця, а воно золотило все, чого тільки диткнуло. Скромний сюжет. Звичайна, невігдана тема, але ні мій учитель, ні я не дали б його ні за які скарби землі.

— Ну! Яка ціна? — нервово стукнула ногою в землю.

Член комітету вистави безрадно розвів руками.

— Але-ж, будь ласка, зрозумійте, що я не знаю. Мистець не подає ціни. Гадаю, що образ або проданий, або зовсім не на продаж.

— Получіться з ним телефонічно. Коли проданий, я дам подвійну скількість грошей!

— Мені здається, що він вїхав за кордон — відмовив подрознено член комітету. — Але тут є його учень, — показав на мене — може що більше довідається.

Молода жінка подивилася на мене. Мала незвичайно бистрі очі.

У відповідь я скинув плащ і заслонив картину.

— Не смійте дивитися на неї! Мистець її не продасть нізащо. Тільки випадково попала вона сюди.

Всі здивовано дивилися на мене, не знаючи, що сказати.

— Вибачте мою поведінку, але я інакше не міг.

— Але чому, чому образ не є на продаж? — питалась дама вперто.

— Мистець не може його продати.

— Але чому? Чому ви не хочете нічого сказати?

— Не скажу більше як те, що він не є на продаж. Зрештою, слово «продаж» це попросту образа для таких творів.

— «Спомин»... Ця картина зветься «Спомин» правда? Значить якась таємниця в'яжеться з повстанням того твору — говорила задумано й тихо. — Не скажете яка?

— Ні!
Всі дивилися на мене як на божевільного.

— Не буду допитуватись. Шаную вашу мовчанку.

Повернулася і вийшла. Я був злий на неї, на всіх людей, що оглядали картину, а найбільше на тих товаришів, які вкрали її й дали на прилюдне видовище.

II.

Минуло кілька днів. «Спомин» опинився на старому місці в робітні. Учитель ще не вернувся. Я не міг забратися до праці і по-

чував, що не зможу. Бачив увесь час, як повставав «Спомин»...

Плив час, минали дні сонячні, радісні, слотні, сумні, почурі, а на вікні цвили цвіти. Від коли тільки я прийшов до робітні учителя, усе бачив у одній порі дня тихо, жіночу постать, яка у довгій, білій суконці, зі золотим волоссям, підливала мовчки цвіти. Її спокійний погляд з насолодою пересувався по полотні мистця, а тоді цілу кімнату! наповняв святій спокій та душевне вдоволення. Потім вона ховалася за двері як соняшна зява і після цього плили ніжні звуки, захоплюю-таємні. Тоді ми найкраще працювали.

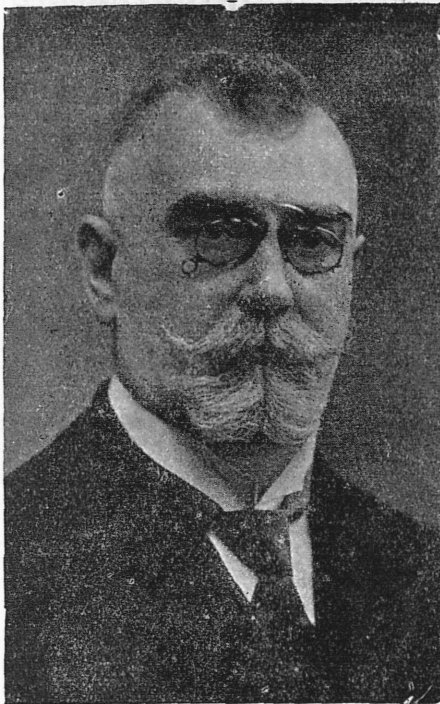
Але бували дні, хоч дуже нечасто, що двері від сусідньої кімнати відчинялися пізніше, ніж звичайно. В той час ми були зде-нервовані, кидали пензлі в кут і понуро ждали, чи не прийде хвилинка, що поверне нас до праці.

— Не тямлю, щоби коли хто з нас в ту пору вимовив хоч сло-

ОСИП БОДНАРОВИЧ

ПІД ПРАПОРОМ КООПЕРАЦІЇ

Посвячення прапора української кооперації у Львові

Д-Р КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ
перший голова РСУК

Кооперація... Українська кооперація... На звук цих слів родяться у Вас якісь дивні почування. Нагадуються Вам десятки наших сіл, де Вам доводилося бути. Одно Ваше рідне, де живуть Ваші батьки й родичі, а інші сусідні або такі, що Ви чогонебудь туди заїздили, на вакації, з відпитом, по ділу. І нагадуються Вам більш чи менш пристойна хатина — бувають і винятки: гарний, мурований дім! — з вивіскою: Кооператива «Сила» — «Добробут» — «Воля» — «Єдність» — «Рілля» — «Згода»...

Заходили не раз до середини заманені цікавістю або такі спонукані потребою. На дворі вивіска «Добробут», а в середині... Немає того, чого Вам треба. Натомість довідується, що попередній крамар зробив «маньку». Правда, він цю «маньку» сплачує, але до того він розборгував увесь «крам, а на новий немає грошей»...

Вас провадять до чужинської крамниці, яких у селі кілька, і Ви дістаєте, що хотіли.

Українська кооперація...

Або Вам нагадуються оповідання одного кооператора про те, як неоди-

крамар наборгувавши товару в Позитовому Союзі, виминає той Союз десятою вулицею і найнеобхідніше купує по чужих крамницях, куди й возовіть яйця, замість відставити їх до Союзу.

Українська кооперація... Або: крамар кооперативної крамниці замість брати в Повітовому Союзі крам вироблений в українських кооперативних чи приватних фабриках, закуповує по чужинських крамницях вироби таких чи інших чужинських фабрик. І ті вироби йдуть масово в наше село, в той час коли наші кооперативні фабрики працюють день-два тижнево, бо і так не можуть збути своїх продуктів.

Українська кооперація...

Бачу, як знизуєте раменами... Бачу, як морщите чоло... Чую, що ось-ось кинете «Назустріч»...

— Та ж це обезціновання нашої кооперації! Це оплюгавлювання того, що ми десятки років здвигаємо таким важким трудом. Це чорт-зна-що! Це якийсь більшовизм, протинаціональна робота!.. Заспокойтесь!

Все те, що Ви досі прочитали — це не українська кооперація і не українська кооперативна свідомість. Це темні плями на ясну сонці української кооперації. Ці плями е! і тому вони такі прикрі, і тому від них так болюче. І тому про них не можна не говорити, не можна не писати. Бо вчли затемнюють ясне сонце, що так красиво освітлює Львів у дні 3-го червня.

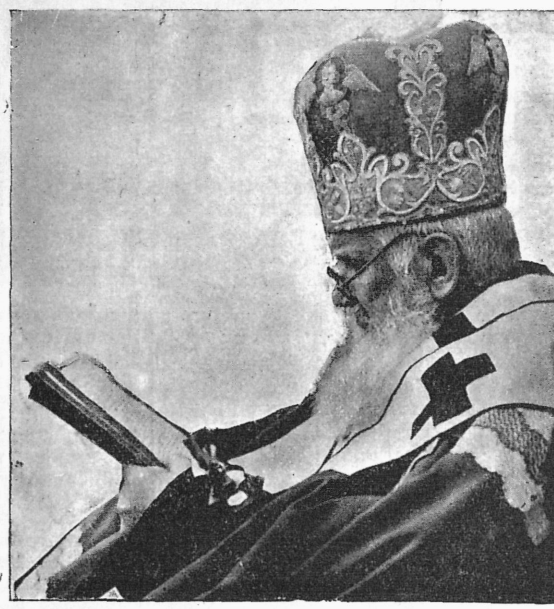
«Український Кооперативний Банк «Двістер». Що за кохана бахурня!.. Несуть таку велику ошадностеву коробку з текстури. Аж чуєте, яка вона порожня... Бо ще так багато наших грошей іде в чужі кишені!..

Дивіться... «Суспільний Промисл». Як маків цвіт! На ношах велика пачка цикорії «Луна». А на колісках... фабричний будинок. Тектуровий. Це тільки мрія про велике фабричне місто «Суспільний Промисл». А сповнення тієї мрії в наших руках.

Дивіться... «Маслосоюз». Сирки, слік меду, бербеничка бриндзі, цеголка масла... Це вже не текстура... Ви чуєте ту сильну

Посвячення прапора

Митрополит Андрей в часі посвячення

Або колишній службовець, деколи навіть управитель кооперативної молочної, розсварився з рештою членів управи і... веде власну молочною.

Українська кооперативна свідомість... Або: український інтелігент в місті чи містечку наборгує в кооперативній крамниці на десятки золотих, а потім знайде собі притоку, щоб загніватись на крамаря чи члена управи і переноситься до чужинського склепу... Але боргу не платить, бо там у жидівській крамниці купує уже за готівку.

Українська кооперативна свідомість...

Так ясно, так ясно було того 3-го червня, що мабуть у Львові давно не було стільки ясности. Оце була Українська Кооперація! Оце була українська кооперативна свідомість! Від її блиску зникли тіні, що Ви їх бачили тут і там вештаючись по нашій країні. Ви зрозуміли, яка це дрібниця оті тіні. Ви набрали переконання, що велика ясність кооперативної свідомости зможе їх мітлюю горячих проміннів, що бють з небуваюло силою від новопосвяченого прапора. Ви бачили дисципліновані ряди представників низових кооператив, що дефілювали перед прапором. І Ви відчували те, що не вважаючи на всякі недостачі низової кооперації, кооперативна ідея об'єднує великі маси нашого народу, вишколюючи їх у важкій, повсякденній національній праці.

Але не те Вас найбільше тішило того памятного 3-го червня. Ні, не ті маси свідомих кооператорів, що відкрили майдан Сокола-Батька, сповняли Вас захопленням. Вам заперало віддих, коли Ви побачили початок походу, що дефілював перед прапором.

Отой образ українського кооперативного промислу.

Ні, ні! Мені не тиснуться слізи радісного захоплення до віч. Ні, ні! Я не бездушно плещу руками. Я аж підскакую і прусаю наперед, щоб добре побачити...

Дивіться...

коли не виїде звітлія та сама особа, щоб підняти цвіти.

— Цвіти! Ії цвіти! — шепочуть білі уста мистця. — Ії кохані, любі цвіти.

Чуємо за стіною рух. Знаємо, що вона там конає, а проте ніяка сила не могла б відтягнути нас з робітні. Знову страшно ридання. Ломлю собі пальці, щоб не ревіти як звір, але чую, що родиться в мені бажання палке, невідкличне, немов не мое, а когось другого, бажання творити щось вічного, великого. Хочу йти за фарбами, пензлями, але не можу зробити найменшого поруху. Чую в собі тільки силу. Ах, присуньте пологоту, дайте пензлі! — кричу десь у глибині без голосу. Бачу, як мистець сповняє мій приказ і починає малювати. Жили набагають мені на чолі, голова дістає гарячку. Чи це я малюю? Ні?

Він чи я? Байдуже. Відчуваю, що один без одного не зробимо нічого. Мушу тут стояти так довго, аж усе буде готове. Але що буде, як ні він ні я не зможемо

підставу, що на ній сперте наше кооперативне молочарство.

А ось: «Золотий Колос». Що за прекрасна картина! Які вони серйозні оці поперебрані пекарчuki з коцобами та помелами... Поважні, бо несуть підставовий продукт нашої країни — хліб. Дивіться! Правдиві, велічезні ріжки на раменах хлопчиків! Це не текстура! Дивіться, дивіться...

«Центросоюз», — «Пласт», — «Союзний Базар», — «Українське Народне Мистецтво»...

МАСЛОСОЮЗ.
Діти несуть сирки, бочівку бриндзі...

ІНЖ. ЮЛІАН ПАВЛИКОВСЬКИЙ
теперішній голова РСУК

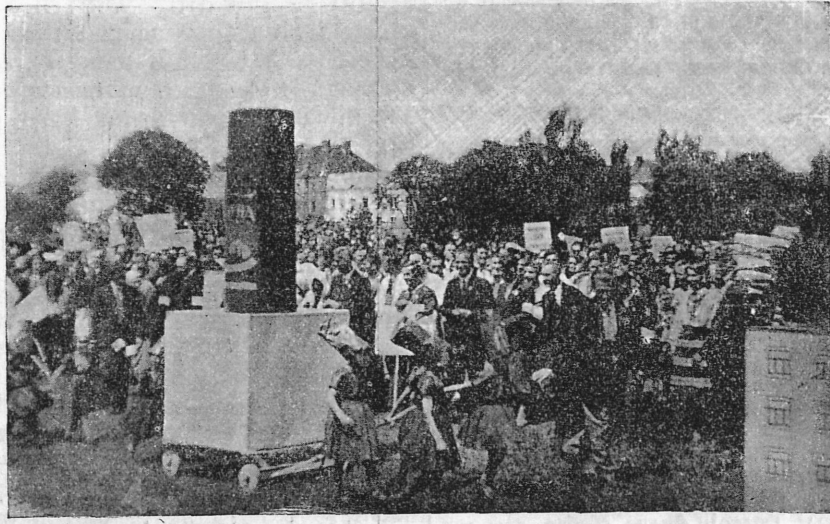
Які гордість бють від тих незрівнянних дівчаків! Достоту-ж такі, як від нашого кооперативного промислу, що переживає своє дитинство.

Ідуть машиньки, йдуть спотикаючись... І це символ. Скільки разів спотикається наш кооперативний промисл... На скільки перешкод натрапляє той наш промисл на кожному своєму кроці! Але йде... Забезпечений продуктами нашої землі йде назустріч модерним мурованим фабричним містам, повним українського робітництва і назустріч банкам, з повними ошадностевими скарбонками.

Щастя Боже! Щастя Боже!

Ось що Вас найбільше тішило того памятного 3-го червня: в українській кооперативній крамниці буде український крам.

Як карнаваловий похід. Кооператива «Пласт» дала своїм малим пропагандрам в руки всяке спортове приладдя та мучолапки, які виробляє «Українське Народне Мистецтво» удекорувало їх своїми виробами, що манили око прекрасними вишивками.

КООПЕРАТИВА «СУСПІЛЬНИЙ ПРОМИСЛ»
Діти везуть цикорію «Луна»

во. Учитель навіть і раз не поглянув за ті роки на свою добру музу. Він відчував крізь прозорі, втомлені повіки її присутність, її промінистий зір, що спливав на душу життєрадісною россою, як життєдайні краплі води на запашні цвіти з її коновочки. Це йому вистарчало.

Чим далі, тим частіше відвідини білої жіночої постати супроводив сухий, лиховісний кашель.

Учитель двічі їздив з нею до країни пірамід, але за кожним разом вертався з більше болючим виразом лица. Були хвилини, що тикав з хати на довгі години, бо кожний найлекший кашель доводив його до розпуки.

Минали дні. Ми жили у вічному напруженні, хоч на око нічого не змінилося. Так само щодня були зрошені цвіти, так само звучав фортеп'ян.

Аж раз... Як цвив бузок, як сад покритися білим цвітом, як соловій співав про радість весни,

ввійшла вона з коновочкою води в руках, ще поволіше, як за останні місяці. Ми стримали віддих. Учитель зблід, але працював даліше. По хвилині цвіти блищали россою. Завернула, підійшла до дверей, коли нараз захиталася і оперлася об стіну. Коновочка випала з її рук і покотилася по землі. Ніхто не рушився, щоб її підняти. Учитель подивився на неї. Їх очі струнулися. Його поєни невсказаного болю, її глибокі очі сполоханої серни гляділи з далекої віддалі. Подивилася ще раз довкола, всміхнулася і тихо, неспівно вийшла.

Зараз поплили акорди бадьорої пісні. У нас ніхто не ворухнувся. Нараз трррах!!! Якби прорвалася найсильніша струна. Все мовчало, здається й серця перестали нам бити, тільки роздалося страшно, болюче ридання учителя.

III.

Ми знали, що вже більше ніколи не озветься фортеп'ян і ні-

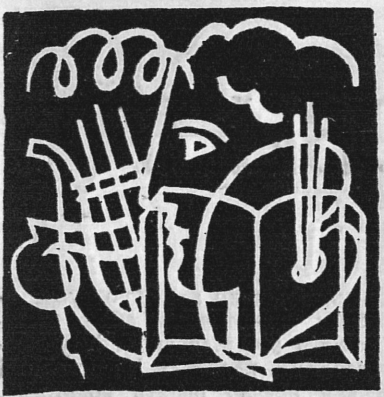
«Спомни» висить на старому місці. Учитель ще не вернувся. Сиджу сам один. Я лихий на товаришів, що знайшли його в місці, де був схований, і дали його на виставу, гадаючи, що зроблять цим мистцеві приємну несподіванку. Я лихий на це-знайому жінку, що посміла відслонити рубець таємниці, що відчула його красу, що посміла бажати його для себе.

На вікні давно повсихали цвіти спрагненні води, фортеп'ян прилав пилом і тільки цей «Спомин» заступає нам її і все те, що з нею звязане.

Прийде час, що й ми підемо таємною стежкою вічності. На «Спомин» будуть глядіти тисячі пар очей. Але чи хто згадає як він народився? Чи хто відчує те бодай хвилину, що я чую, як гляджу на нього? Чи зможе ще хто пережити цю розпуку мистця при народженні його духової дитини?

Тиша. Ні шелесту. Не працюю. Ні я, ні учитель не гкнемо більше пензля.

Букачівці, в серпні 1933.

НАЗІСТРІЧ

число 14
ДВОТИЖНЕВИК
ЛЬВІВ, 15. VII. 1934 Р.
ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ЕДВАРД КОЗАК

ДЕЩО ПРО НАШУ КАРИКАТУРУ

Коли впаде на вашу адресу дуже у нас популярний епітет, — «Ти маєш таку пику, що з тебе вже й карикатури не треба робити», — то будьте бодай вдячені, що ваш противник ні крихітки не розуміється на карикатурі.

Дуже поширений у нас погляд, що зробити з когось карикатуру — це

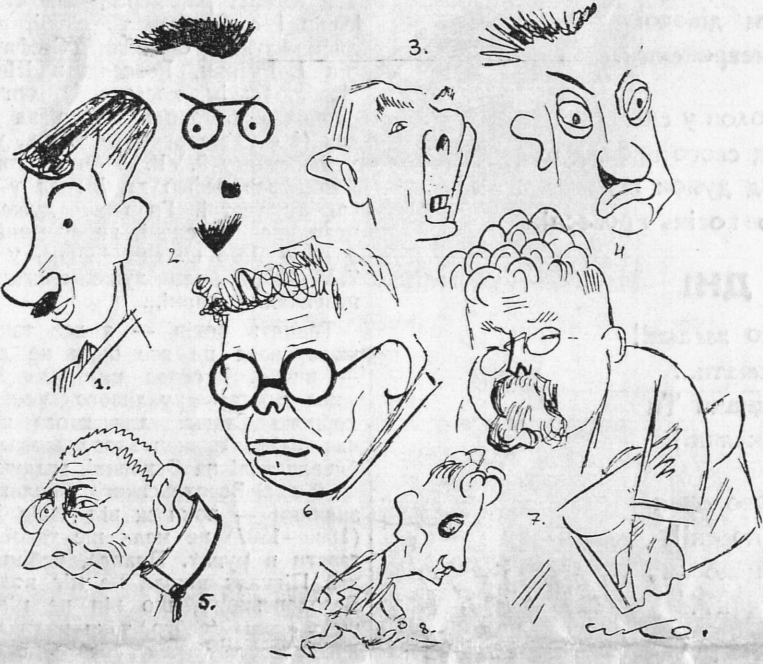
ніжках, це дешеві ефекти, яких правдивий карикатурист ніколи не вживає. Хоч навіть і трапляється, що даний тип має ніс нескромних розмірів, то для карикатуриста він може бути зовсім нецікавий і він може його зовсім знехтувати.

Наприклад ніс ред. М. Рудницького

без виразу ніхто на вулиці не пізнає. Зате бувають типи, що їх «я» так заховане між іншими випадковими рисами обличчя, що тяжко його віднайти і тоді карикатурист мусить згризти тяжкий горіх.

За такий горішок уважають між іншими ред. Д. Палієва. Досі не було його доброї карикатури прийнялися тільки, так сказати, умовлені знаки, якими карикатуристи порозумівалися з публікою. Щоправда, обличчя ред. Палієва не важко передати, а проте належить воно до тих, які треба добре і довше обсервувати. Одно слово: треба мати нагоду трохи довше з ред. Палієвим пожити. На превеликий жаль, карикатуристи не можуть мати цієї змоги, тимбільше, що не мають її навіть добрі приятелі ред. Палієва.

Уже дійсно тяжким типом є пос. Луцький, коли знов обличчям ред. Донцова можна просто насолоджуватись. Карикатура през. Децикевича повстала з одної обсервації на кон-

Рисував Е. Козак

- 1. ред. Кедрин. 2. д-р Мих. Рудницький. 3. д-р Дмитро Левицький. 4. д-р Д. Донцов. 5. проз. В. Децикевич. 6. пос. З. Пеленський. 7. проф. В. Сімович. 8. ред. Дмитро Палієв.

значить «якнайпакудніше» викривити чийсь обличчя, зовсім фальшивий. Мистець-каркатурист, хоч може сво-

можна зовсім зигнорувати, зате у ред. Кедрина все характеристичне зосереджується саме у носі.

Карикатуру цікавить тільки те, що в якомусь лиці є найхарактеристичніше, його власне, те, чого не має ніяке інше лице.

Чуємо іноді погляд, що пос. Пеленський легкий до карикатури, бо... носить окуляри. Нині окуляри носить що-друга людина, а пос. Пеленський саме найчастіше ходить без окулярів.

Е. Козак. рис. А. Клишко

бідно «переборшувати», все-ж мусить строго придержуватися усіх принятих правил естетики.

Нарисувати комусь ніс, як бараболо і гарбузувати голову на тоненьких

Д-р М. Драган. рис. Е. Козак.

Карикатурист помагає собі тільки товстою лінією окулярів підкреслити цікавий носик пана посла.

Німеський знаменитий карикатурист Гюльбрансон, щоб задурити цензуру рисував кайзера Вільгельма зовсім без усів, які здавалось би, були для нього найбільше характеристичні, а все-ж публіка скоро орієнтувалася.

Голова УНДО пос. Д. Левицький носив свого часу пристрижені вуса та якось одної днини обголив. Жартуючи на що тему в колі знайомих висловився:

— Аж тепер гуницвоти, не годні будуть зробити з мене карикатури!

Тимчасом карикатура могла з цього приводу тільки тріюфувати. Врешті позбулася тих усів, що так заважали, заступовуючи вираз лица.

Говорять ще у нас, що деякі обличчя не надаються до карикатури. Таких людей нема, бо людину з обличчям

Маяр. Ляшенко рис. А. Клишко

церті, зате ред. Купчинський все виховується зпід олівця. Не вистарчили тут години «сеанси», — ред. Купчинський має в обличчі стільки гримасів і вони так беззастанно міняються, що ніколи не відомо за що зачіпитися. Ред. Кренжаловський запевнював, що його гладоньке лице не годиться до карикатури, та ледви скінчив докази на цю тему, а вже побачив себе на каварняній, паперовій серветці.

Проф. Сімович жалувався, що йому на ніс причіпили цвікер, хоч він носить окуляри. Це непорозуміння дуже легко можна би усунути, якби проф.

П. Ковжун. рис. Е. Козак.

Сімович викинув окуляри, а купив собі цвікер, який лежав би на носі більш скривлено і більш характеристично підкреслив би розсіяність типового вченого професора.

Багато мороки мають карикатуристи з тим, що «жертва» майже ніколи не хоче себе на карикатурі пізнати. Це

Т. ГАЛІП.

ХРИЗАНТЕМИ

(3 лірики мандрівника)

1. В ДОРОГУ!

Не могу помириться з судьбою, ще раз за шастям я піду, як день так ніч ітиму за тобою, поки твоего сліду не знайду.

До кожного містечка завитаю, де путь проходила твоя, на роздоріжжі стану, розпитаю, де ділася люба горлиця моя.

І допитаюсь до твоєї хати, хочби серед глухої тиші: коли ще можеш ти мене кохати, скажи — і серця мого кров прийми!

2. З ЛИСТА ДО НЕЇ.

Моя любов живе, живе сама собою, не знаючи, чи ми ще зійдемося з тобою. Моя любов взаємности не просить, вона розлуку твердо переносить. Та знай одне, як на шляху загину: що я тебе любив, тебе єдину...

3. В ГОСТИННИЦІ НА ПОСТОЮ

У склянках вино шумує, чорнобрива знай шинкує. Вдарив циган у цимбали, тихі струни заридали. Через дебри, через гори ліне думка в Лукоморе...

Чорнобрива нахилилась, пильно-пильно подивилась, наливає повну чару, додає очима жару, наливає чару другу, розважає серця тугу.

— Ой далеко ще до ранку, випем чарк до останку! Струни гучно зашуміли зойкнули тай занімлі — ліне мого серця горе через дебри в Лукоморе...

4. СПОМИН.

Чи ми побачимось колись? — спитала ти тремтливими устами. А я мовчав... ми тихо розійшлись, і світ померк над нами...

5. БЛАГАННЯ.

Коли вечірньою добою у померку потоне тихий край, тоді мене згадай, і буду духом я з тобою.

Поскаржуся на біль розлуки, твоя душа почує голос мій, і в жалості німій до мене ти простягнеш руки.

Нас розлучили доли й гори, та лучать нас ще зорі в вишині; при їх святім вогні затихне біль, потахне горе...

6. ЛИХО.

Покинув я марну надію, я твого поля не засію, не сяду я з тобою до обіду, без тебе я в далеку путь поїду. Мине весна, і прийде літо, і глянеш ти на стигле жито, і скажеш ти: хто поле це засіяв, той мійму другу лихо заподіяв!...

7. НА ПРОЩАННЯ

Знав я очі карі, мав я перли щирі, ті перли загубив я в життєвому вирі. Піду чорнодолом тай розвію тугу, змарнував я долю щасну, знайду долю другу. Знайду, чи не знайду, — вийду в чисте поле, а тебе вже не забуду до-віку ніколи!...

до деякої міри можна виправдати.

Знаємо, що кожний з нас, хоч кілька разів денно бачить себе в дзеркалі, всеж з вигляду найменше знає себе самого. Карикатурист підходить саме з цього боку і підхоплює якраз те, чого ми в собі ніяким способом знайти не можемо. В добрій карикатурі стрічаємося вперше з цими невідомими прикметами нашого обличчя, находимо багато несподіваного, до чого аж згодом можемо звикнути.

Ще дещо про те, як повстає карикатура. Одні ловлять «типа» і якстій на місці зашкілюють. Розуміється карикатура не все вдається за першим разом і нераз треба аж кількох «сеансів». Так рисована карикатура хоч безпосередніша і живіша, гріщить часто занадтою портретовістю. Тут найчастіше трапляється, що карикатурист, не маючи часу продумати, хапається всяких дешевих ефектів. Перешкоджає

тут ще й те, що «модель» скоро зорієнтується, тратить свободу пози і тоді хіба відкладай рисунок до приглогого моменту.

Знову інші мистці беруть перше модель «на око», заобсервують, а саму карикатуру виконують уже в робітні. Рисуючи таким робом якийсь обличчя, мистець нагадує собі тільки найбільш характеристичні риси, загубивши в пам'яті всі випадкові і для карикатури зайві.

В українськмі мистецтві карикатура ще дуже молода, і шойно шукає своїх шляхів. У нас вона все ще «дрипче» на сірому кінці, а карикатуристи тільки з дня на день прибільшують собі число своїх ворогів. І коли на світі карикатура добула собі вже місце на стінах знатних салонів, у нас є так, що дехто не прийав би карикатури навіть задурно, або щонайменше жадав би ще якоїсь доплати як «відшкодування».

Ред. Кренжаловський. рис. Е. Козак

Книжки про невидючих

Життя людей, що для них світ вічно темний, було мотивом багатьох літературних творів в різних мовах. Невидючі надхнули Метерлінка, що він написав «Сліпців»; їх доля є сюжетом драми Ірландського письменника Джона Міллінгтона Синже. В російському оповіданні «До світла» займається Королєнко людиною, що втратила зір. В найновішій польській літературі Кунцевичева у книжці «Два місяці» начеркнула цікаву сільвестку саїного пастуха.

В останніх роках появилося, між іншими, дві книжки про життя отемнілих

дітей. Одну з них «Світ наплетки» написала Гелена Богушевська по польськи, друга під заголовком «Діти з погаслими очима» вийшла з під пера чеської письменниці Ліди Дурдікової.

«Світ наплетки» — це цікаві нариси із заведення для отемнілих в Лясах біля Варшави. Окремі оповідання, написані з великою стриманістю у словах і повні простоти, дають разом широко відчуту цілість. Так само як для своєї книжки про безробітних «Ті люди» і до оповідань про невидючих черпала Гелена Богушевська матеріал просто з дійсності. Око авторки бистре і субтельне. З усяких беззначних, щоденних випадків зуміє вона вилувати їх питоме значіння, та у маловажних подробицях кількох кинених слів і на перший погляд випадкових рухів вміє додати їх вагу.

Гелена Богушевська вміє дивитися і слухати. Послухаймо.

І невидючі «оглядають» світ. Повні великого зацікавлення пізнають форму і природу предметів своїми еразлими пальцями. Діти в Лясах читають і пишуть по своєму, шують вбрання для ляльок, копають грядки в городі, вміють садити насіння, піднівають квітки. На все тут знайшли раду, на все винайшли способи. Коли невидючі дівчатка бавляться лапанки, мають на шиях дзвіночки, щоби могли себе пізнавати. Отемнілі діти вміють грати в круглі, роблять навіть свої аматорські вистави.

З вдумчивою субтельністю описує авторка важкі шляхи невидючих, їх самочинні відрухи, їх особливі зусилля і наставлення. Перед читачем являється та атмосфера повна доторкового вчулення. Пізнаємо життя інше від нашого, безбарвний світ повний форм, голосів та запаху.

В двадцяти кількох нарисах відтворює Гелена Богушевська години, дні і типи отемнілих. Мало дає від себе, не транспонує своїх переживань у мистецькій мові. Розказує просто, образує, подає роздрані життям кусні дійсности. На закінчення своєї книжки дає Богушевська дуже цікаву картину. Оце хлопчина, що не бачив і жив досі напоетми відискав заходами лікарів зір. Ясно, що він невимовно радий. А всеж таки першого дня, як йому приходить перейти кімнату, він заплющує очі і йде «наплетки».

Чи може невидючі не відчувати так свого щасття, як ми, що бачимо, спочуємо їх недовірі?

КЕРАМІЧНА РОБІТНЯ „ОКО“ У ЛЬВОВІ

Заложив її відомий скульптор Сергій Литвиненко при кінці грудня 1933-го року. Головним помічником в початковій праці п. Литвиненка був знавець керамічного промислу з довголітніми заграничними студіями п. Михайло Лукіано-

ми посуд та ваз. Праця йшла, хоч зпочатку не було ще за неї ніякої винагороди, а до робітників часом заглядав... голод. Та не спинив ні ініціатора і власника робітні ані робітників. Перед кількома днями відбулося відкрит-

резалість. На полі декорації, в тому випадку керамічної, не позинна відстрашувати нас ані конкуренція, бо такої ми не маємо чого лякатися, ані важкі часи кризи, ані влізлива фабрична продукція. Ручна, дуже солідна, при-

трохи наших безробітних людей то всеж таки треба підчеркнути одне: робітня «Око» може багато причинитися до того, що занедбана в останніх часах діянка нашого керамічного мистецтва не пропаде, але збереться а може й широко розвинується. У цій справі, як у всякій іншій, треба перш за все викликати зацікавлення.

Іван Старчук

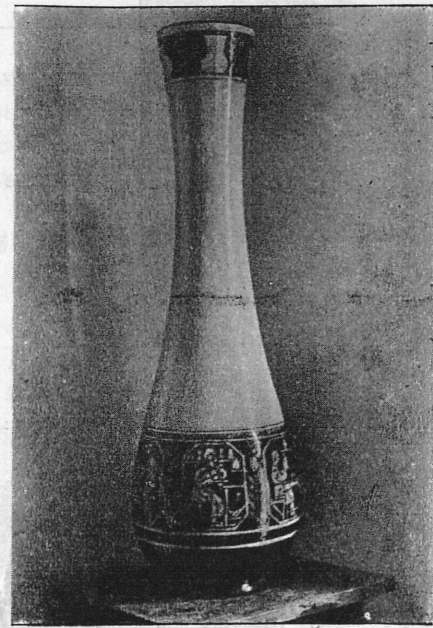
Ваза в формі колачевого начиння. Форма і декорації на підставі полтавських ваз, взятих зі збірки Музею Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові.

Робітниця при праці.

тому мистецька керамічна декорація мусить перемоти всякі перепони та хочби навіть зпочатку проти волі консумента влізти в його руки.

Робітня п. Литвиненка власне працює в тому напрямі і має всякі вигляди на успіх, бо черпає з узорів української народної декорації, що не дадуться перевишити. Пильні досліди над кера-

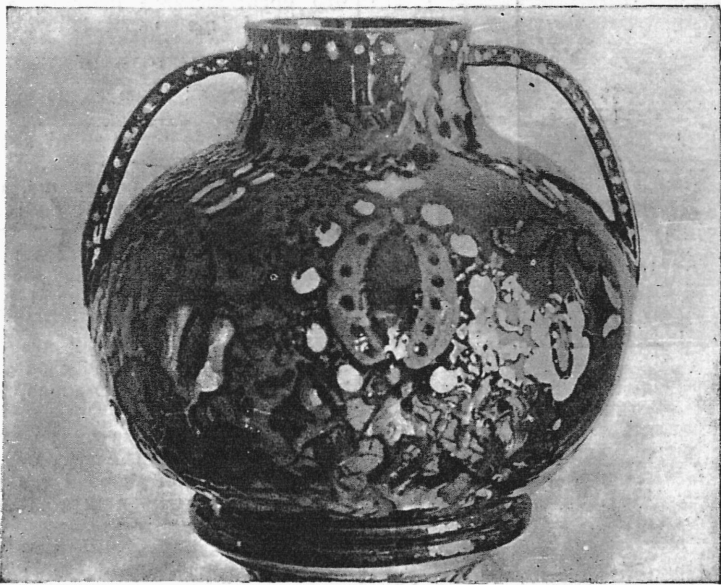

Ваза

мічною технікою кажуть сподіватися, що кераміка п. Литвиненка зможе конкурувати з вазами виконаними з іншого матеріалу.

Основні вимоги, що їх ставитися до керамічних виробів є: добрий матеріал і випал, відповідаюча духові часу стилева декорація, тривалі фарби та глязур. Технічний бік виробів робітні «Око» відповідає всім вимогам та щораз поліпшується. Щодо декораційних мотивів, то вони геометричні, виконані самостійно декораторами або запозичені з керамічних виробів на Покутті. Така декорація всеціло відповідає духові нашого народного мистецтва, що на загал є геометричне. Але в багатьох околицях України появляється ростинна і барокова декорація. І це бере на увагу робітня «Око» використовуючи полтавські узорі або вводячи оригінальну ростинову декорацію молодого декоратора Чайки. Від інтелігентних декораторів залежить вміле використання народної декорації. Треба признати, що робітня «Око» пильно працює в тому напрямі.

Якщо вже й не брати під увагу того, що в робітні «Око» знайшло працю

Глечик. Темно-зелене тло, полтавський орнамент

вич, тепер технічний управитель робітні. Згодом прибули такі досвідчені кераміки, як Гриць Лисий, що скінчив керамічну школу в Товстім, Іван Кидок з гончарською школою в Коломиї та Василь Кирилик, абсолювент гімназії перед війною і гончарської школи в Коломиї, дуже добрий декоратор з часом число робітників ще зросло — між ними є кілька «безпосадних» абсолювентів середніх шкіл.

Пущено в рух гончарські кружки. При столиках засіли декоратори та по короткому часі виріс стос всілякої фор-

ти робітні, на якому запрошені гості бачили вислід кількомісячної праці.

Як воно не було б діло п. Литвиненка та його близьких співробітників велике і — особливо в сьогоднішніх часах — подиву гідне. Керамічна робітня «Око» ставить собі мету: розвинути українське керамічне мистецтво через вишколення токарів і керамічних декораторів та через поліпшення керамічної техніки. У цій діяльності є у нас великі можливости, особливо коли взяти під увагу велику декораційну здібність нашого народу та його уперту вит-

Ліда Дурдікова, співробітниця Бакулея, молодою дівчиною провела вакації з невидючими. Своє переживання описала потім в книжці п. н. «Діти з погаслими очима». Твір чеської письменниці повний захованого ліризму. Тим шляхом, без психологічного підходу, виявляє нам Ліда Дурдікова глибину психіки невидючих, її найтайніші дрожання і туги. Цілий ряд зворушливих моментів ловить читача у тій справді мистецькій книжці.

Невидючі діти довідуються, як виглядають зорі. Їх опікунка рисує кожному вид звізди на долоні. Котрийсь хлопчик каже, що кожна людина має свою

зірку, а потім питає: «Чи зірки сліпих теж сліпі?»

А ось інша розмова: — Клярю! Чи на світі є також звірята і птиці без зору?

— Не знаю, може бути...

— Вони не могли жити — перебиває голос малого Франца — птиця без очей поломилла б собі крила, отемніле звірятко розбило би собі голову. Сліпі звірята можуть жити тільки під землею.

— Яке це сумне, Клярю! — каже Юра. — Люди і звірята і птиці і все, що сильне й гарне, має очі.

Клярю слухає з похмурою головою. Раптом її лице яснє. Голосом, що дро-

жить від зворушення, каже: — Квіти, квіти невидющі!

— Квіти невидющі! — повторило шість хлопчиків уст поволі і з відтінком несподіванки.

Велика непосредність плаве від оповідання до читача. Одним словом або в раптовім питанні кидає Ліда Дурдікова на листки своєї книжки безмір трагізму невидючих. В субтельних образах малює невідоме нам багатство життя упосліджених. Разом з «дітьми з погаслими очима» борється авторка за щасття їх існування.

Ліда Дурдікова писала свою книжку серцем. Аліна Лян.

ДУМКИ НА ГОЛОС

Не вмере поезія...

Сьогодні, в такі важкі часи для нашої книжки й взагалі друкованого слова надалися мені слова великого оптиміста, польного Самійленка. Зіжмиєте у п'ят: перший рядок вірша, але далше яксь не йде. Добуваю з шифри книжку, що має вже більше, як чвертстліття, і епівеюся немов старим, доорім вином. Між іншим знаходжу те, що призбує:

«Не вмере поезія, не згине творчість духу,
Поки жива земля, поки на їй живуть,
Поки приреди глас людина серцем слуха,
Клопти крамарські їй ще не забють».

Якби для нинішнього дня написали. Якби пскійний поет тоді, майже пів століття тому, коли книжка була ще великим скарбом й у великому пошанівку, передчує і передбачив, що прийде час, коли книжарі позихатимуть у своїх крамницях, а по багатьох інтелігентних домах не буде й духу якоїхбудь книжки. Якби передбачив... І якби хотів себе й інших запевнити:

«Не вмере поезія, поки душа бажає
Зірнути в ті краї, де око не сяє,
І хоче з меж вузьких порватися
в безкрає,
Щоб зрозуміти все небесне і земне,
Не вмере поезія, хоч людскість ціло
стане
Про їжу тільки дбає, про дух забувши свій:
Потреба вищого бажання в серці
стане

І викличе в душі рої забутих мрій».
Потреба вищого бажання.. Багато людей сумнівається, що та потреба є ще в нас сьогодні.. А все-ж таки є. Не серед тої маси, що для неї призначена книжка, але серед нечисленних одиниць, що хочуть «зрозуміти все небесне і земне», зрозуміти і передати те розуміння іншим. Загал, навіть інтелігентний (теж нині вже маса!) дивиться на них трохи як на чудаків, трохи як на «змарювалних» для сучасного реального віку.

Стрічаю якось на вулиці одного свого знайомого, що не живе в нашому місті. «Що вас пригнало у наші сторони?» — «Привіз до книгарень свою книжку, що недавно видав». — «Бачи — кажу — книжку, велика, але що-ж то за видаєництво вам їй видало?» — «Сам видав за позичені гроші».

Хотілося кричати на цілу вулицю: «Чем віче! Нащо ти це робиш? Хіба ти не знаєш, що сьогодні книжка не йде? Хіба ти не знаєш, що добрі книжки сьогодні ніхто не купує?» Але всі ті слова застрягли в горі. Великий сптиміст, покійний Самійленко мавуть правду писав:

«А якщо людськості зла доля
присудила
Дждатися коліс життя свого кінця,
То буде на землі остання могила
Останнього співця».

В. Аркадій.

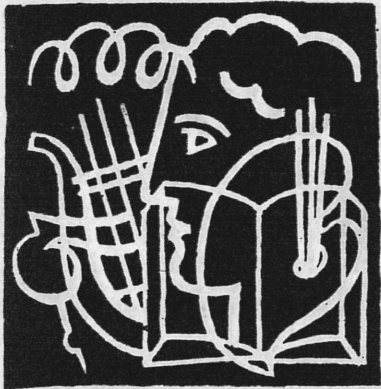
ВИСЛІД КОНКУРСУ
НА
НОВЕЛЮ З СЮЖЕТОМ
буде проголошений у ч. 17-ому
НАЗУСТРІЧ

найліпша
паста
до взуття
ЛЕГОНТ
чистить
й консервує шкіру
Львів. Корсацького 51. тел. 60-04.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:	
Місячна	0'90 зол.
Чвертьрічна	2'70 "
Піврічна	5'40 "
Річна	10— "
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4'50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2'50 Кч.	
В АВСТРІЇ: Місячна 1'10 шл., чвертьрічна 3 шл., піврічна 6 шл., річна 11 шл. Поодиноке число 0'60 шл. або їх рів	
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12'50 зол, новартість в іншій валюті.	

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:	
Звичайні (в рубриці «Оголшення») 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.	
АДМІНІСТРАЦІЯ ОГЛОШЕНЬ:	
«Українська Реклама», Львів Льв. Дзєці 24/4.	

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче:	
ДРІБНІ ОГЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійн. Найменше оголошення (9 слів) 1— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належності готівкою або почтовими марками.	

НАЗУСТРІЧ

число **15**
ДВОТИЖНЕВИК
Львів, 1. VIII. 1934 Р.
ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

О. ДНІПРОВСЬКИЙ

ЖЕРТВА ЛИХОЛІТТЯ

В СОТІ РОКОВИНИ НАРОДИН АВТОРА ЛЮБОРАДСЬКИХ¹⁾

«НАЙБІЛЬШИЙ НЕВДАХ»

Анатоль Свидницький, автор одної повісти та кількох оповідань займає тривке місце в історії української літератури. «Вправна рука — пише відомий критик Микола Зеров — розмаїтість побудовання в передсмертних речах Свидницького — на тлі досить безформенного, хаотичного писання пізніших прозаїків; широкий охват «битописання», що корисно відрізняє нашого автора від одноманітності баг-

роках 1869-1872 так і залишилися невідомими широкій українській публиці аж до 1927-го року, коли вийшли в українському перекладі окремою книжкою на Великій Україні. У нас же ті оповідання й досі невідомі, бо згаданого наддніпрянського видання надійшло до Львова не більш кількох примірників. Але-ж бо й повість «Люборадські», що вийшла двома виданнями на Наддніпрянщині та двома у нас, теж не мала надзвичайного ща-

Сказали ми, що «Люборадські» це дуже сумна історія. Навмисне це підкреслюємо. Зириводу однієї вистави у нашому театрі («Несподіванка» Ростворовського) виринула була у нас дискусія про те, навіщо писати такі «страшні» пєси, бо — мовляв — чи ми ще мало маємо страшного у самому житті. Прихильники того погляду обстоювали думку, що для літературних творів треба вибирати з життя самі радісні події, а кожна пєса чи повість повинна кінчитися радісним, оптимістичним акордом. Коли так не є, твір не має літературної вартості і нікому непотрібний. З того погляду треба цілковито осудити «Люборадських» та викинути їх поза скобки літератури. А проте цього не зробив досі ні один поважний літературний критик.

В цьому місці нагадується один сучасний польський критик, що писав чедавно про повість «Носе і дніе» польської письменниці Марії Домбровської нагороджену державною літературною нагородою. Наводить він одно місце з тієї повісти, де двоє людей — герої повісти — ідуть повозом і по —дорозі одна ліхтарка при повозі згасла, а до кінця дороги світилася тільки одна. І питає критик: чому авторка написала про таку подробицю, як те, що згасла одна ліхтарка? Ця дрібна подія нічим не вплинула на дальшу акцію повісти. Ліхтарка могла згаснути, могла й не згаснути. Яка різниця для авторки, що вона все ж таки підкреслила, що ліхтарка згасла.

І відповідає критик на своє запитання: тому, бо так справді було.

Чому повість Свидницького така сумна? Тому, бо так справді було! Свидницький занадто поважний письменник, щоби препарувати життя на потіху чи науку для свого читача. Коли читач хоче чогонебудь навчитися, то хайже вчиться з повісти так, як треба вчитися з життя. Тому Свидницький не вибирає радісних моментів, не гониться спеціально за сумними, ні, — він бере шматок життя та розстелює його перед очима читача. Так, як воно справді було. А що він умів це робити, то це й дало йому місце в історії літератури.

Сергій Єфремов пише: «Життя бурси, як воно змальовано у Свидницького, належить до найкращих художніх творів не тільки в нашому письменстві. Ці живі талановиті малюнки не завладують стиду кожній іншій літературі. Свіжий кольорит, оригінальність малюнку, щирість тону і опуклість образів узятих безперечно з життя, на решті прегарна мова, натуральна, барвиста, з легким «польським» відтінком, надають тим сторінкам повісти, на яких малює Свидницький українську бурсу з її своєрідними типами, піну художнього високої вартости документу».

ЩЕ ШМАТКИ ЖИТТЯ.

Зовсім невідомі у нас оповідання Анатолія Свидницького — це теж шматки справжнього життя. Писав він ті оповідання на сюжети з сучасного життя. Зеров подає два приклади, як Свидницький написав два свої оповідання взявши сюжет з пресових вісток. Це ті-ж підтверджує думку, що Свидницький, як письменник держав постійний звязок з життям й усі свої твори основував на подіях справжнього життя, які він заобсервовував сам або покористовувався обсервацією інших.

Читаючи ті оповідання пізнаємо сразу-ж таки автора «Люборадських». Той самий спосіб розповіді, діяльго попереплітани приповідками та приказками, та-ж сама гарна мова (бо хоч оповідання були писані російською мовою, то діяльго у них були написані по українськи) повна народніх висловів та термінів.

Всіх оповідань Свидницького наби-ралось 14, але деякі з них це не справжні оповідання, як радше етнографічні студії перезантажені сирим етнографічним матеріалом, або навіть чиста публіцистика, як «Хоч з мосту та в воду».

В НАЙМАХ У СУСІДІВ

Пишучи про оповідання Свидницького Зеров каже: «Але не менше, як літературна їх вартість нас мусять об-

МИХ. РУДНИЦЬКИЙ

Апокаліпса буденщини

Що це таке «Уліссес»?

Нехай ніхто не соромиться спитати голосно: хто це такий той Джайс і чому про нього вийшла аж окрема книжка. Прізвище Джайса може ви і чули, але той головний його твір, якому Вікозька присвятила цілу студію, може залишити собі на крашій часі.

«Уліссес» шось таке як «Кунтика чи-стого розуму»; і своєю формою ікон-концепцією. Сидите дозгі місяці і студіюєте; кленете, кїпаєте очима, сто разів питаєте німій простір, чому не можна би того всього налісати простіше та ясніше. Словник із 100.000 словами не вистачає; Джайс уживає жаргону, ірландських прозіціалізмів, новотворів і слів із пяти чужих мов.

Та це все дїзїяція. Стигї і сюжет! Уявіть собі, що пишите самі для себе і хочете у свою буденщину влісти всі свої примхи калембуріста і пів коли історичних памфлетів.

Все перемішане... як у житті!

Джайс пробує описати 24-годинне життя кількох мешканців Дебліна зовсім інакше, як це робили письменники досі. Він нехтує подіями, характеристикою осіб, не хоче підкреслювати важніших подробиць, не хоче компонувати оповідання, відкидає (буцим-то) «фікцію дійности».

У справжній дійности все перемішане, всі дії та думки однаково важні (або хто його знає, що для кого важне?!), найвища філософія чергується з найнижчою фізіологією. Коли живемо і думаємо — не пояснюємо цих складних (чи дуже простих) функцій... Джайс пробує передати їх «безпосередньо».

Виходить із цього вавилонська вежа складена рукою Сизифа. А з високої гори сипляться за кожним разом камінні, між якими важко відрізнити пісковик від самоцвіту.

Таку штуку втяв Джайс своїм повістевним страховищем на 800 сторінок.

Осба автора

Два слова про нього. Джайс — ірландець, має нині 54 роки; не любить ірландської самопевности, фанатизму, провінціалности. Змалку гордий і відвернений із погордою від новокельтійського відродження — не вірить у нього. З езуїтської колеїї та деблінського університету (медична) іде у світ і пробує заробляти як приватний учитель англійської мови в Триєсті, Ціріху, Парижі.

Близька знайомість із двома мільонерами: у Триєсті — Шміцом, якого намовляє стати письменником (нині має псевдонім Італіо Звево), у Парижі —

тьох тодішніх «селопісців», — роблять нарис й оповідання Свидницького помітним явищем нашого літературного життя кінця 60-тих рр. (і повною мірою виправдують їх нинішню появу в друкові*). А все-ж таки ані та помітна літературна вартість писань Свидницького ані його місце в історії літератури не йдуть впарі з почитністю його творів.

Пишучи вступну статтю до книжки оповідань Свидницького М. Зеров каже: «В лавах української літератури, взагалі не бідних на всякого роду невдах, Анатоль Свидницький був невдаха найбільший і найтипівіший. «Чоловік, що мав від природи великі духові сили і неабиякий до письменства хист... віддав Богу дух, як той князичний чумак серед безлюдного степу. Не знаємо, де навіть могла тог талановитого, але безталанного письменника...»**)

Одна-одніська повість Свидницького «Люборадські» вийшла друком щойно в 15 літ після смерти автора***), а його оповідання — писані по російськи — друковані в «Киевлянині» в

*) Анатоль Свидницький народився 15-го липня 1834 р. у священничій родині на Поділлі (Гайсинський повіт). Учився в Крутянський духовній школі, в Подільській Духовній Семінарії, якої не скінчив, а потім у київському університеті. Університетських студій теж не покінчив; він здав іспит на вчителя російської мови і пішов на вчительську посаду. Не загір довго тієї посади і по двох роках був уже старшим помічником акцизного наглядача в Козельці на Чернігівщині. В 1863-ому році оженився з дочкою лікаря Оленою Івановною Величківською, в травні 1864 мав від неї дочку Юлію. В 1869-ому році мусяв покинути посаду в Козельці, але того самого року в червні дістав він місце в Центральному Архіві старих активих книжок. Та з тієї посади не міг вижити, тому шукав іншої крашій. Не знайшов нічого, бо вже 18-го липня 1871-го року вмер.

*) А. Свидницький. Оповідання. Вступна стаття і примітки М. Зерова. Книгоспілка.

**) Два останні речення — цитата із статті С. Єфремова п. н. «Пропаша сила». «Рада» ч. 164. з 22-го липня 1911.

***) В галицькій «Зорі» за 1887-ий рік, а потім окремою книжкою, один і другий раз з великими пропусками. Повним виданням вийшла ця повість щойно в 1901-ому році в Києві.

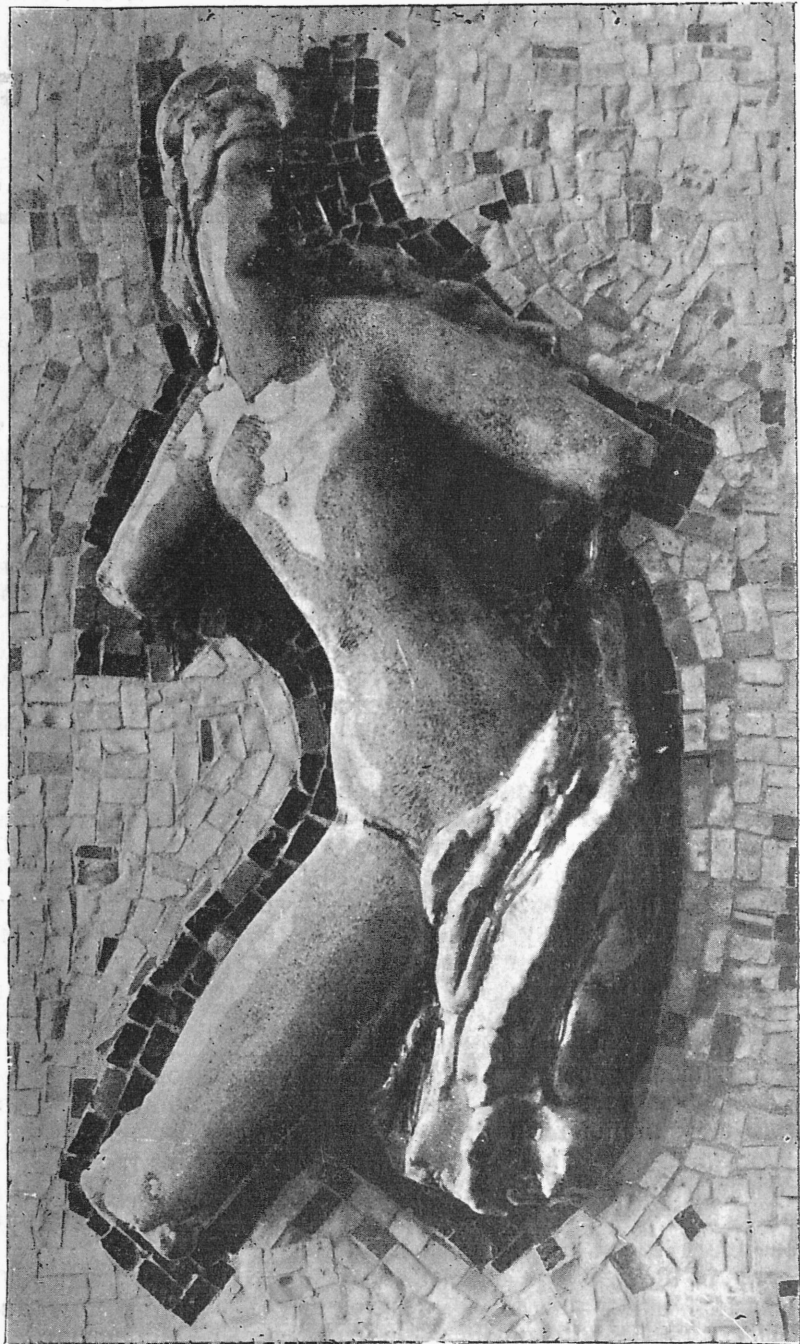
стят до читача. Сьогодні стрінемо між нами багато таких, що тієї книжки не бачили та нічого не знають про такого українського письменника як Анатоль Свидницький. Шож! Анатоль Свидницький у літературі не мав щастя, як не мав його і в житті. «Найбільший і найтипівіший невдаха».

РОДИННА ХРОНКА

А все-ж таки його «сімейна хроніка», як він назвав свою повість «Люборадські», хоч писана в 60-тих роках минулого століття, на правду не знає собі багато рівних у цілій нашій літературі від Свидницького аж по сьогоднішні часи. У своїй згадці про той твір Франко називає його «коштовною повістю»*), а Сергій Єфремов у своїй «Історії українського письменства» пише: «З «Люборадських» без такій дужий талант повістьярський, який міг би статись однією з підвалин дальшого розвитку нашого, — а замість того навіть ота його єдина повість вилежується десяти років нікому невідомі і тільки щасливий випадок не дав їй загинути».

«Люборадські» — це сумна, дуже сумна історія одної української священничої родини на Поділлі з 40-вих років дев'ятнадцятого століття. Старий Люборадський швидко вмирає, а діти його виховувані в чужих школах та пансіонах, а то й зовсім без якоїнебудь шкільної науки, як жертви тогочасного українського лихоліття пропадають марно не добувши в житті хочби найменшого успіху. Не вважаючи на деякі недостачі в композиції, повість Свидницького — великовартісний літературний твір; автор її виявив велику силу літературного таланту: незвичайно бистру обсервацію життя, тонкий психологічний підхід до поодиноких типів-персонажів повісти та вміле малювання доби, про яку саме у повісті розповідається. Читаючи «Люборадських» ми так докладно бачимо й о. Гервасія і паніматку і Антося і Масю та й інших, що здається нам, начеб ми якоюсь дивною «машинною часу» перенеслися у сорокові роки минулого століття та оглядали все власними очима. Якими радощами ми раділи б, якби сьогодні ми могли прочитати бодай одну повість з сучасного нашого життя хочби тільки тієї міри, що «Люборадські».

*) Іван Франко. Молода Україна. Часть перша. Провідні ідеї й епізоди. Львів, 1910.

С. Архипенко: Торе на тлі із мозаїки (Кераміка, 1927). (З книжки Д. Вікозька: James Joyce. Тайна його мистецького обличчя).

ходить час і умови їх першого друкування. В них багато характерного для доби і для становища української літератури. Український автор, один з найчутливіших, що відгукнувся на клич «Основи», мусять друкуватися в чужому (мовою і поглядами) часописі. Людина, що найгарячіше обстоювала літературне право української людности, мусяла погоджуватись на російське самовисловлювання, лише де-не-де «для кольориту» послугуючись українським

словом! От справжнє лихоліття, і от велика його жертва!»

До цих слів не маємо що докинути. Але настирливо насувається нам одна думка: невже подібне лихоліття не приходить до нас удруге? Маємо вже навіть випадки, що наші молоді автори дістають чужі літературні нагороди за свої твори писані в чужих мовах та дістають замовлення від чужих видавців...

А наша література?..

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

Якось так уже склалося, що наше культурне і національне відродження було розложене на сплати. Наперед з'явився Котляревський на Придніпрянщині, потім Шашкевич у Галичині, за ним (вибачте за слово) Духнович на Закарпатті й нарешті Федькович на Буковині.

Блиснув на обрії нашого письменства безпосередньо по смерті Шевченка. Це мало свій «планетарний» вплив на його психіку й творчість. Зразу порівняти до Шевченка своїми «відкриваннями», згодом сам хотів йому дорівняти й потону в Шевченковому «Кобзарі», разом з своїм «Довбушем», рекрутськими співанками, шумом карпатських ялиць й кришталевими бризками гірських потоків.

Почалося з «оттак собі». Богдан Дідицький, винахідник неопатентованої системи «Как научітся рускому языку в адін час», приступаючи до видавання часопису «Слово», після м. і. запросини до передплати черновецькому студентові — **Антонію Кобилянському**.

Була це цікава людина. Глибоко переконаний у своєму, неозначеному близьке, релігійному посланництві, фантаст і діялектик, сам кепський віршомаз, зате чуткий на творчі вальори в інших, мав нерідко «блискучі інтервали». До них між іншими належала його завзята послідовна боротьба з «язичієм», за народню мову в літературі й опертя на народніх масах у громадському житті.

Замість писати Дідицькому передплату, або подякувати листівкою за записки, Кобилянський написав цілу брошуру: «Slovo na slovo redaktora „Slova“». (Чернівці 1861).

Сенс брошури засновувався в тому, що нам треба писати народньою мовою, а не язичієм і вживати не кирилиці, а латинки. Для ілюстрації подав Кобилянський кілька своїх віршів та сім поезій невідомого ще нікому — Федьковича. Аргументи Кобилянського в користь латинки мало кого переконали, але нововідкритим поетом захопився в першу чергу сам Дідицький.

В 1862 р. появилися накладом і з передмовою Дідицького «**Поезії Юсифа Федьковича ч. 1**».

Увійшли сюди друковані в «Слові» й нові «**Думи і співанки**», «**Баллади і оповідання**», переспіви з Улянди й Шиллера та переробки з повістей М. Чайковського (Садика Паші) «**Киртчалі**» та «**Празник у Такові**». У «Слові от іздателя», прирівняв Дідицький Федьковича до німецького поета Улянда, польського Вінкентія Поля й нарешті до Шевченка. Останнє порівняння було чи не найпогубніше для дальшої письменницької кар'єри Федьковича. Крім

МИКОЛА ГОЛУБЕЦЬ

ЯК ЗНАЄМО ФЕДЬКОВИЧА?

ЗПРИВОДУ СТОЛІТТЯ НАРОДИН (1834—1934).

маму, мовляв, вона привела його на світ не від законного чоловіка, а від якогось гуцула Косована. Було щось хоробливого у відношенні Федьковича до батьків.

Шкільну освіту закінчив Федькович на другій класі ніжчої реальної школи в Чернівцях, почім пішов шукати щастя в Молдаву. Тут, у Німці, став на науку до місцевого аптекаря. Ве-

письменницької кар'єри Федьковича. Тут він познайомився з другим інтелігентним німцем, університетським професором і поетом Найбавером, що мав на нього подібний, але куди живіший і безпосередніший вплив, як маляр Роткель. Роткель був опікуном, Найбавер приятелем поета. Один і другий заступився для поширення освіти Федьковича.

його рекрутські співанки, його перші оповідання, справжні перлини поетичної творчості й чутливої та блискучої обсервації. Але де далі, підбехтуваний оточенням, подразнений в амбіції, з уродженим нахилом до переборщування, навіть істерії, Федькович перестає бути собою. Тут починається його трагедія.

Різкі прогалини в освіті, своєрідна атмосфера цієї доби, примушують поета заодно прикидатися чимось, чим він не був і невідомо для чого хотів бути.

З трьох його автобіографій, ні одна не покривається з правдою; почавши від того «безбаченківства», що чомусь імпонувало Федьковичеві більше, аніж походження з законного батька й матері, кризь родинні відносини й пізніше життя, більшість його автобіографічних даних видумана, перекручена й підтягнута під якийсь, незрозумілий для нас, хлопоманський штрихулець. Те, що такою практикою завдав Федькович багато роботи й клопоту пізнішим історикам літератури, що, як колись, над «темними місяцями» «Слова о полку Ігоревому», прилі тепер над «темними місяцями» Федьковичевого життєпису, неважне. Докторанти й кандидати на професорів дуже щасливі, коли їм попадає в руки матеріал в роді Федьковичевих автобіографій: вони легко усталюють факти, виправляють перекручене, а хоч невеликий з цього пожиток для культури, то тим більша вітха для того роду дослідників.

Куди гірші наслідки мало те, що Федькович невідомо чому надягав на себе іншу шкіру. Видумуючи легенди про себе, він починав сам у них вірити; змалювавши нпр. свого батька тираном, він мусів послідовно його на правду ненавидіти, а хоч бажав зроби з матері свату й мученицю, то зробив з неї... повію. Непотрібно, сам собі на шкоду, мов Дон-Кішот, кидався Федькович на вітряки і винні боклагі і творив собі уявлених і справжніх ворогів. Що-ж дивного, що врешті мусів тікати перед ними у хмари астрології й окультизму...

Перші поезії й оповідання Федьковича викликали загальне, подекуди безкритичне захоплення. І не диво. Вони були першою творчою маніфестацією відродженої Буковини. На поета дивилися, як на генія-самородка, дивува-

була куди слабша від першої. Дотогочі редактор Партицький підібрав до неї самі гірші річі, на Шевченкових мотивах, а кращі дав до львівської «Правди». Не з прихильності для журналу, але тому, що він, як і Федькович, не орієнтувався, в чому сила його таланту й мистецтва...

Півтора року (1872-73), пробуві Федьковичем у Львові, на становищі редактора видань «Просвітик» й драматурга театру «Руської Бесіди», не обновили його літературної творчості, ані поправили взаємини з громадянством. Навпаки, Федькович покинув Львів перед часом, з куди більшим огірченням на громадянство, як воно на це справді заслуговувало. Правда, знайомість з Драгомановом, що в 1876 р. видав у Києві збірку оповідань Федьковича зі знаменитою передмовою, спасло огірченого Федьковича для літературних занять, але молодецького вогню з нього не викресало. Манера опанувала його творчість зовсім. Рівночасно зростає його меланхолія, чудацтво і відчуження від людей. Коли в 1876 р. помер батько поета і записав йому все своє майно, Федькович переїхав до Черновців. Очевидно, не щоб шукати товариства. За мешкав у самітній хатині за містом задружив з передміщанською гололою й кинувся студіювати астрологію, обурений на українське громадянство, по-пробував здобути признання серед німецького. Для того видав збірку німецьких поезій та німецьку репліку своєї драми «**Довбуш**». Німецька критика, не відкинула того несподіваного набутку, похвалила спробу Федьковича, але це було далеко не те, чого поет ждав. Він хотів покарати своє громадянство тріумфальним віздом у німецьку літературу, а тимчасом цей візд випав зовсім не надзвичайно.

В 1884 р. бачимо спробу черновецького громадянства налагодити звязок з Федьковичем. Його втягають до «Руської Бесіди» і переконають, щоби підписував «Буковину» та творив дитячу літературу. Справді, хтось, що піддав громадянству думку, щоби використати Федьковича для дитячої літератури, мав вірне уявлення про творчі можливості поета. Створені ним тоді казки, повістки і повчальні віршички для дітей, це справжні перлини тої ділянки нашої літератури.

В 1886 р. відсвяткувала Галичина й Буковина 25-літній ювілей Федьковичевої творчості. Здалося, що все вертається до давніх, добрих часів весняної ідилії 60-их років. На жаль недуга і смерть поета (11 січня 1888), величаві похорони і море некрологів припечатали остаточно сторінку україн-

Юрій Федькович

ликих надій на успіхи в антикарській професії Федькович не подавав, зате почав пописувати. Очевидно вірші, та ще й по німецьки. Щастя хотіло, що на дорозі своєї молодости зустрів інтелігентного й вдумчивого чоловіка — маляря Роткеля. Сам поет, до того ж з ноткою болю по життєвих невдачах

З черги познайомився Федькович з українськими студентами черновецького університету Антоном Кобилянським та Костем Горбалеєм і їм це власне завдачу українська література Федьковича.

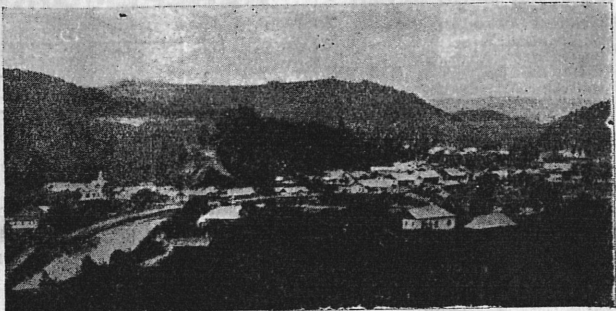
Кобилянський, прочитавши німецькі поезії Федьковича, спонукав поета писати рідною мовою. Знаменитий «Ніліг» був мабуть чи не першим українським твором поета, що щойно тепер зустрівся з творами Шевченка, Куліша, Вовчка й Квітки. Шевченко й Вовчок половили Федьковича, з наявною шкодою для його творчої індивідуальності.

Зв'язок Федьковича з Дідицьким, а далі живе листування майже з усіми видатнішими діячами галицького культурно-національного руху зробили своє. Федькович, син поляка, австрійський старшина старого режиму, вправний у німецькому віршуванні, став не тільки українським письменником, але й рішив стати для Гуцулії тим, чим був для України Шевченко. Потім забажав бути Шевченком не тільки для Гуцулії...

Весною 1863 р. по недозві, Федькович покинув військо. Вернувся до Путилова, перейшов на православ'я, одягав в селянську ношу й від того часу вже не бачив і не хотів бачити світа поза тією ношею.

Хлопоманство, в одязі і поведінці в мові й звичаях, це була мода 60-их років. Федькович довів що моду до фанатизму, з гуцульського сердака зробив якість «табук»; для нього в 1869 р. зрікся старшинського ступня, для нього зненавидів «панів» і «німців», дарма, що поміж ними були його особисті приятелі й добродії та заслужені діячі українського, культурно-національного відродження.

Щасливим для Федьковича і української літератури був той короткий період його життя, коли він, «відкритий» Кобилянським і Горбалеєм, неначитаний іще Шевченком й не перейнятий іще зрозумілим хлопоманством, добував з серця всі ноти щирого й невідробленого гуцульського примітиву, що його сила й безпосередність рівнялися стихійній народній, збірній творчості. З ґрунту тієї стихії повстали

Сторонець-Путилів, родинне село Федьковича

цього з автобіографії поета довідалося громадянство, що й життя «гуцульського Бояна» не так то далеко відбігло від життєпису кріпацького сина з Кирилівки. В найгіршому разі поет старався його... уподібнити до нього.

Як це не дивно й не болюче, але перша збірка Федьковича була найкращою його збіркою. Від неї починаючи, лінія його творчого розвитку вже не підіймається. Якийсь час утримується на первісному рівні, щоби в другій половині 60-их рр. піти стрімголов униз. Ця трагедія творчості Федьковича в дечому зрозуміла на тлі його життєпису.

Прийшов на світ (8. серпня 1834) сином спольщеного українського шляхтича Адальберта Гордінського де Федьковича, з професії — мандатора. Мати, вдова по православному священику, наспілку з старшою дочкою Марійкою, виховала Осипа в українському дусі, дарма, що з волі батька охрещено його в латинському обряді. Поет не долюблював батька, а навіть посунув свою неприхильність до того, що... відмовив йому батьківства й пустих наклад на

Родинна хата Федьковича і стара церква.

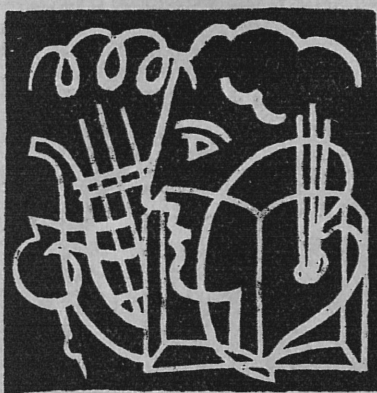
лися свіжості й безпосередності його Музи, любувалися щирими творами народної поезії в ній. Федькович зразу опинився у мряці кадил і похвальних гимнів, де далі почав виключати можливість критики. Авторитети мав теж небагато. Тимчасом, у 1867 р. появилася в редакційній Костем Горбалеєм «Русь» оцінка творів Федьковича, що несподівано відбігла від прийнятої вже норми.

При повному признанні для основних вальорів його письменницького хисту, було в ній чимало застережень. Не ждав цього Федькович, збентежилося громадянство. Загальна збірка фондів на видання чергової книжки Федьковичевих поезій припинилася. Федькович прийняв оцінку, як удар якоїсь ворожої законспірованої мафії громадянство — розчарувалося. Коли ж нарешті в 1867—8 рр. появилися в Білоуса «**Поезії Юрія Гордєнчука Федьковича**», то критика набрала води в рот а громадянство, засоромившись свого вчорашнього ентузіазму, трималося в резерві. Трагедія подразненої амбіції Федьковича дійшла до зеніту. В дійсності збірка

ського письменства й громадського життя, означену іменем Федьковича. Затих «буковинський словий», що хотів бути Брандом, а все і скрізь був тільки Пер Гінтом.

На обрії західно-українського письменства блиснуло імя Федьковича незгідним полум'ям. Перша збірка поезій Федьковича була справжньою ревеляцією. Першою була вона не тільки в доріжку Федьковича. З його західно-українських попередників, один хіба Шашкевич прийшов на світ з Божою іскрою поезії в серці. Товариші і наслідники Шашкевича не підняли його над більше чи менше добросовісне римування. Помер Шевченко і тут з'явився його гідний наслідник — Федькович, поет з Божою ласки. Як знак Господнього Провидіння прийняло громадянство Федьковича.

Тимчасом Федькович, блиснувши зразу, мов метеор, гас на очах. Не придался ні нашо спробі, щоби штучно підтримати його сяйва. Подібно, як потім Стефанік, Федькович уже не (Докінчення на 2-й сторінці).

НАЗУСТРІЧ

число **18**
ДВОТИЖНЕВИК
Львів, 15. IX. 1934 р.
ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

Др. МИХАЙЛО ДРАГАН

Історичні портрети

Нераз у нас уже вели дискусію про життєву потребу мистецтва на історичні теми. Одні вимагали категорично, що нині в наших умовах мистецтво з історичними темами повинно прийти на чергу, щоб виховати суспільність у бадьорім патріотичнім дусі. Другі заступали погляд, що таке мистецтво в умовах досягнень сучасного європейського мистецтва було би анахронізмом і не дало би змоги модерно вихованим мистцям висловлюватись у площині пекучих сучасних мистецьких справ. Ніщо у світі не впливається на місці і це безцільно вертатися до питань, які вже були розв'язані і проспівані на всі можливі лади. Можна лише жалувати, що тоді, коли ці справи були актуальні, ми сиділи з заложеними руками.

Зрештою ніщо не стоїть нині на перешкоді деяким мистцям, які мають до цього відповідні дані, працювати над історичними темами. І праця їх буде безумовно мати позитивне значіння, коли лише рівень їх мистецтва буде високий, коли мистецькі вартості будуть там мати перевагу над патріотичними. Правдивий патріотизм це малювати по мистецьки, а не по патріотичному. Застерігатись треба лише проти того, щоб мистецтво з історичними темами мало стати загальною програмою праці цілого нашого мистецтва. Це було би самобивнче обмеження так пишню й свобідно розцвілого нашого теперішнього мистецтва.

так дуже эле з нами не є, бачимо з того, що деякі наші мистці прорубали нові шляхи у загальнім розвою цього сучасного мистецтва (Архипенко).

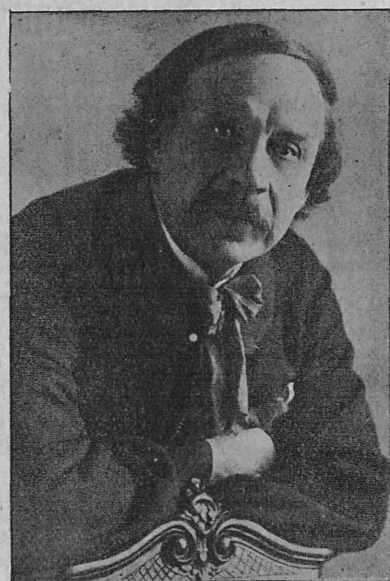
Цих кілька слів ми хотіли сказати з нагоди появи в наших мистецтві кількох історичних портретів, які переходять під мистецьким оглядом усі до теперішні наші спроби на цьому полі. Читачі нашого журналу вже мали нагоду довідатись про те, що В. Масютин, один із кращих майстрів сучасного граверства не лише українського, але й європейського, розпочав працю над серією історичних портретів з нашої давньої й недавньої минувшини. Вже в першій портреті цієї серії (гетьман І. Мазепа) треба було подивляти просто неймовірну фінезю дереворитної техніки. Оце перед нами черговий портрет зі серії (гетьман Б. Хмельницький), в яким майстер примушує нас лише розвести руки й відкрити уста над його бенедиктинською терпеливістю у викінченню, багатством граверної фактури й її мікроскопічною докладністю. Та не треба думати, що ця незрівняна техніка забуває всі інші подробиці у проблемі дереворитного історичного портрету. Масютин тут справжній мистець. Його плянши це не пописова технічна забава, бо ця техніка є у нього засобом до вислову певної мистецької проблеми.

Історичні портрети Масютина мають реалістичний характер з великою дозою стилізації даної доби, з якої по-

М. Вороний

і большевицька цензура

Пришла до Львова невесела вістка, що М. Вороний, який у 1926 р. повернувся з еміграції на Україну, повіривши українізаційному «курсові» большевиків, заслав у Казакстан (захід Сибір).

З цієї нагоди варт звернути увагу на таку пікантну подробицю. У 1929 р. харківське видавництво випустило ювілейний том збірної поезії М. Вороного. До Львова дійшли примірники цього видання. Та є примірники «перші» і «другі»; ці другі — мають від ст. 315—319 і від 433—436 нововидруковані листки. На ст. 316. першого випуску знаходимо поезію, яка так починається:

Коли ти любиш рідний край,
Радій, співай!

Пришла пора, прийшла година —
Сміється Київ, сьє Львів!
Ярмо одвічних ворогів
Скидає вільна Україна!
Але, козаче, позір май,
Коли ти любиш рідний край.

У другому випуску на тій сторінці маємо поезію:

ВЕСНА Р. 1926.

Весна на рідній Україні,
Такий новий, такий чужий, —
Не безнадійно жовтосиний,
Але червоно молодій.

Величне свято. Перше травня.
Музики, співи, жарти, сміх...
(І я в юрбі — син марнотравний,
Що повернувся до своїх.)

Гуде, хвилюється навала
Робітників-товаришів
І від квартала до квартала
Червоне море прапорів!

Лунають поклики, промови,
Переїняті одним чуттям
І натовп тисячоголовий
Живе об'єднаним життям.

Немов потоки буйноводні
Бурхає пролетарський спів:
«Повстаньте, гнаїні і голодні
Робітники усіх країв!»

І я дивлюсь любовно в очі —
Щасливі, п'яні без вина —
В оці хлопча і дівочі,
Де сьє радістю весна.

Після цього зовсім не дивуємось, коли на ст. 434. замість перекладу поезії великого князя Константина Романова, хоч і «неблагонатьовної», бо поширюваної тайно, (а все-ж члена царського дому!), помістили переклад іншої революційної поезії з Максиміліана Волошина.

Зате всі дивуються, що лояльність Вороного і його червоні вірші і його поважний вік, в якому він певне не належав до якоїсь небезпечної організації, не оберегли його від — заслання.

ЗМІСТ ЧИСЛА:

- Др. М. Драган: Історичні портрети
- М. Вороний і большевицька цензура
- Свят. Гординський: Про мандрівки (поезія)
- Юрій Косач: Змія (оповідання, нагороджене на літературному конкурсі „Назустріч“).
- М. Посацький: Острів самотності (з подорожі по Ісландії)
- Михайло Рудницький: Критик, що не пише
- Остап Ортвін: Самостійність літературної критики
- К. Далібор: Схід сонця в Карпатах (поезія)
- Жозеф Кессель: Батько Махно (переклад С. Г.)
- Нарциз Лукіянович: Мандрівки (поезії)
- Одуд: Зїзд радянських письменників у Москві
- Горобці на дротах
- Як іноді автори не пізнають своїх творів
- Огляд журналів
- Бім-бам
- Летіло 40 сорок
- Хроніка

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ПРО МАНДРІВКИ

Юркові Косачеві

Хто безпросвітно думками на печі вгруз
і носа боїться проткнути за поріг родинного дому,
хай читає Бодлера:
143-я сторінка, видання Лярус,
де є безплатний проспект подорожів у невідоме.

Нині їхать не важко, — раз лиш рушитись вам б'ї
Не лиш на плюшах пухких пультманів розпершись,
а й на осях вагонів вантажних
вчепившись, як трамп,
де має запах і сенс:
é pericoloso sporgersi!

Я знаю: для вас пусті і даремні оці слова;
та як доказати мені на маленькому клаптику картки,
що в клітці блакитній сонце куди краще співа
від ваших усіх глухих, жовтоперих канарків?

Бо киньте нині вмовлять, що велика заслуга — це
в землю рідну покласти оплакани внуками кості,
не пізнавши, як крутиться гльоб
і який алькоголю процент
має вітер морський, вітер хижий і гострий.

Не пізнавши, як вабить міць гірських гураганних навал,
як бють блискавиці вогнем у насиченім злістю повітрі,
як шторми на морі гудуть, як смагає обличчя шквал
і як сушить потім чоло подих жарких суховітриць...

Та навіщо вам сині шляхи, і вітер, і згага, і труд?
Краще травить недільний обід і не думать про мандри —
хай там Юнгфрав чекає на вас,
пристрасно випявши грудь,
жмурить очі до сонця Марсей і палка Александрія...

Вас не зворушус те.
Ось дзвонить у двері сусід:
чайків випете з п'ять і час програте в карти —
(і так досить твоїх віків глядити із верху пірамід,
дурню, генерале Бонапарте!)

Та нам, яким простір і синь надто серце жалить
і назви далеких країн ятратя безустанку уяву —
завжди розкриті шляхи:
південь, північ, захід і схід,
шукати цілунків шорстких
коханія, смерти і слави.

Бо так п'яно уранці росу над шляхами незнаними п'ять,
сплеку в полудні і вин увечорі соняшну черлень
і в дорожнім пилу кроком витичувать слід
під кордони прийдешніх своїх нездоланих імперій!

Середземне море, 18. VII 1934.

Кожне мистецтво може мати лише тоді більші успіхи, коли воно є дзеркалом свого часу й коли ставить собі якісь нові проблеми до розв'язки і їх старається розв'язати.

Наше нове мистецтво вийшло на арену у час великого роздріблення мистецьких напрямків, у час гарячкової боротьби назриваючих мистецьких питань і воно мимоволі мусить забирати голос в актуальних у сучасний момент справах. Річ лише в тому, щоб голос наших мистців не був лише підголоском у великій дискусії. А що

ходить портретований. Не залишає мистець на боці також деякої психологічної інтерпретації. Одним словом, дереворити Масютин є нині у нас найкращою розв'язкою історичних портретів. Здається, що не треба навіть підкреслювати, що надаються вони до широкого спопуляризування не лише з патріотично-виховного погляду, але й мистецько-виховного, завдяки їх першорядному виконанню.

Нетерпляче ждемо чергових портретів.

Від Видавництва.

Видавництво часопису „Назустріч“ просить у шш. Читачів пробачення за прикрі недогляди і друкарські помилки в останньому, 17-му числі часопису, які виникли з тої причини, що технічний редактор, за відсутністю головного редактора, пропустив у число матеріал, який до друку зовсім не призначався. Сподіваємося, що на майбутне таких недоглядів не буде.

